

DPRN PHASE II – REPORT NO. 7

De Nederlandse
OS/IS na 2010
– Verslag debat 15 juni 2009

Colofon

Dit document is een verslag van het debat over de toekomst van de Nederlandse Ontwikkelingssamenwerking/Internationale Samenwerking (OS/IS) dat het Development Policy Review Network (DPRN) op 15 juni 2009 organiseerde in het Koninklijk Instituut voor de Tropen. DPRN is een netwerk van ontwikkelingsdeskundigen dat tot doel heeft het stimuleren van debat over het Nederlandse ontwikkelingsbeleid en bevorderen van samenwerking en synergie tussen ontwikkelingsdeskundigen uit beleid, praktijk, bedrijfsleven en de wetenschap. Voor meer informatie zie www.DPRN.nl, www.globalconnections.nl en www.Search4Dev.nl. Het rapport werd samengesteld door Kim de Vries, Tijmen de Groot en Mirjam Ros. Zij zijn Koen Kusters zeer erkentelijk voor zijn bijdrage aan de verslaggeving en danken alle sprekers, discussieleiders en deelnemers voor hun bijdragen.

Inhoudsopgave

	Pagina
Inleiding	3
Opzet van de dag	4
Sectorale discussies	4
Bedrijfsleven	4
– Doelstellingen, beleid en strategie	5
– Infrastructuur: kernspelers	7
– Randvoorwaarden	8
– Desiderata	10
– Overige opmerkingen	11
Wetenschap	11
– Doelstellingen, beleid en strategie	12
– Infrastructuur: kernspelers	12
– Randvoorwaarden	13
– Desiderata	15
– Overige opmerkingen	15
Praktijk	15
– Doelstellingen, beleid en strategie	16
– Infrastructuur: kernspelers	17
– Randvoorwaarden	17
– Desiderata	18
Beleid	18
– Doelstellingen, beleid en strategie	19
– Infrastructuur: kernspelers	21
– Randvoorwaarden	22
– Desiderata	23
Plenaire discussie	23
Appendix 1 – Programma	30
Appendix 2 – Deelnemers en herkomst naar sectoren	31
Appendix 3 – Stellingen voor het bedrijfsleven: ter voorbereiding op de bijeenkomst	37
Appendix 4 – Stellingen voor het bedrijfsleven: input voor de DPRN bijeenkomst	40
Appendix 5 – Kennis overtreft een sterke arm (Euripides)	42
Appendix 6 – De praktijk aan zet	46

Verslag 'De toekomst van de Nederlandse Ontwikkelingssamenwerking'

Samenstelling:	Kim de Vries, Tijmen de Groot, Mirjam Ros
Datum:	15 juni 2009
Locatie:	Koninklijk Instituut voor de Tropen, Mauritskade 63, Amsterdam
Organisatie:	Development Policy Review Network (DPRN)

Inleiding

Het DPRN (Development Policy Review Network) initieerde in 2008 een debat over de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking als onderdeel van internationale samenwerking (hierna aangeduid als OS/IS) na 2010. Het proces, door DPRN bewust breed opgezet, beoogt een '*sense of urgency*' te creëren over de toekomstige organisatie van de Nederlandse OS/IS. Er is een breed gevoelde behoefte aan het doordenken van strategieën en structuren vanwege de fragmentatie en verkokering van de OS- sector. Daarnaast vraagt de huidige discussie over OS/IS zoals gevoerd in de media en politiek, en de wens van de minister om de sector te moderniseren, om antwoorden. DPRN wil hiervoor een platform bieden.

Eerder in dit proces verschenen reeds een notitie van DPRN voorzitter Jan Donner, een issue paper, samengesteld door Mirjam Ros en Kim de Vries (DPRN), en een syntheserapport met 47 stellingen als uitkomst van vier parallelle werkgroepen onder leiding van Maarten Brouwer (Ministerie van Buitenlandse Zaken), Peter Nijkamp (Vrije Universiteit), René Grotenhuis (Cordaid) en Herman Mulder (Onafhankelijk Adviseur Duurzame Ontwikkeling, v.m. Directeur-Generaal ABN AMRO). Deze documenten zijn te vinden op <http://structurefollowsstrategy.dprn.nl>.

Bovenstaande activiteiten culmineerden in een publieksdebat op 15 juni 2009. Leidraad voor deze bijeenkomst was het syntheserapport waarin de 47 stellingen uit de vier werkgroepen zijn geordend volgens twee scenario's (armoedebestrijding versus mondiale duurzame ontwikkeling). Ter voorbereiding van dit debat heeft DPRN de vier voorzitters gevraagd om op basis van het syntheserapport met de 47 stellingen in overleg met de eigen sector een sectoraal standpunt te formuleren. De notities die drie van de vier voorzitters hebben geschreven¹ (zie Appendices 3-6) zijn op 15 juni 2009, tijdens een bijeenkomst op het Koninklijk Instituut van de Tropen (KIT), per sector besproken. Dit verslag is een weergave van dit debat.

¹ Maarten Brouwer heeft geen notitie voor de beleidssector geschreven omdat hij het gezien zijn positie niet juist vond een visie naast die van de minister te ontwikkelen. De deelnemers uit de beleidssector is gevraagd om voorafgaand aan de bijeenkomst te reageren op het syntheserapport.

De uitkomsten van het proces zullen door de DPRN Task Force in september 2009 worden vertaald naar een 'Programma voor ontwikkelingssamenwerking (PROVO)'. In het PROVO zullen de hoofdlijnen (*mainstream*) van de discussies gedurende het proces ten aanzien van enkele strategische kwesties in het debat kort worden uitgewerkt. Het is de bedoeling dat via deze constatering richting kan worden gegeven aan het debat in tijden waarin zowel de minister (via uitwerking van zijn moderniseringsagenda) als politieke partijen (via het opstellen van hun partijprogramma's) hun standpunten ten aanzien van de toekomstige OS/IS zullen formuleren.

Het slotdocument zal ook in het Engels worden vertaald en op basis van dit document zal de discussie worden voortgezet. Experts en andere betrokkenen uit het Zuiden en Noorden zullen gevraagd en ongevraagd – hierop hun mening kunnen geven.

Opzet van de dag

In Appendix 1 is het programma van de dag weergegeven. Na opening van de voorzitter van de DPRN Task Force Jan Donner, tevens dagvoorzitter, gingen vertegenwoordigers van de vier sectoren – beleid, wetenschap, praktijk en bedrijfsleven – in vier sectorale parallelgroepen uiteen. De uitkomsten van de sectorale discussies werden daarna plenair gepresenteerd door de werkgroepvoorzitters. Vervolgens ontstond een debat tussen een politiek panel bestaande uit Joris Voorhoeve (VVD), Marianne Douma (D66) en Peter Heintze (PvdA), de werkgroepvoorzitters en de deelnemers in de zaal. De discussie werd afgesloten met een reactie van de vier werkgroepvoorzitters en een slotbetog van de dagvoorzitter.

De deelnemers aan het debat en hun sectorale achtergrond zijn terug te vinden in Appendix 2. In totaal waren er 112 deelnemers, waarvan 27 % de beleidssector vertegenwoordigde, 20 % de wetenschap, 36 % de praktijkorganisaties en 13 % het bedrijfsleven.

Sectorale discussies

Hieronder volgt een weergave van de discussies per sectorale groep. De volgorde in de weergave volgt de structuur van het syntheserapport:

- Doelstellingen, beleid en strategie;
- Infrastructuur, te onderscheiden naar het multilaterale, bilaterale en het civilaterale kanaal);
- De randvoorwaarden, met specifieke aandacht voor de rol van het bedrijfsleven en de kennisinstellingen;
- Desiderata: wat is nodig om de beoogde transformaties te verwezenlijken?

Bedrijfsleven

Herman Mulder selecteerde voor de bijeenkomst 20 stellingen uit het syntheserapport die hij van belang achtte voor het bedrijfsleven (Appendix 3). De deelnemers uit het bedrijfsleven kre-

gen deze stellingen voorafgaand aan de bijeenkomst toegestuurd, met het verzoek daarop te reageren. Op basis van de vier ontvangen reacties zijn de 20 stellingen teruggebracht tot 11 stellingen, die tijdens de bijeenkomst aan de deelnemers werden voorgelegd (Appendix 4). Hieronder volgt de uitkomst van de discussie.

Doelstellingen, beleid en strategie

- *Duurzame economische groei met inachtneming van adequate ecologische en sociale aspecten.*
(Voortkomend uit stelling 1: Het doel van Ontwikkelingssamenwerking is wereldwijd, op basis van onderliggende waarden en normen, duurzame ontwikkeling te bewerkstelligen vanuit een economisch, sociaal, ecologisch en klimaat oogpunt.)
 - Over dit punt is weinig discussie: duurzame ontwikkeling behelst economie, sociale aspecten en ecologie/klimaat.
 - De sector kiest ervoor om economie voorop te stellen, ondanks dat sommigen van mening zijn dat 'sociaal' voorop zou moeten staan. Een vast inkomen en zekerheid zouden voor een gemiddelde inwoner van een ontwikkelingsland prioriteit hebben, al zouden vrouwen wellicht meer belang hechten aan onderwijs voor de kinderen en veiligheid.

- *OS/IS gericht op 'armen' en aankomende middenklasse.*
(Voortkomend uit stelling 8: De huidige, vooral politiek gestuurde, hulpgeoriënteerde ontwikkelingssamenwerking moet worden omgebouwd tot een maatschappelijk gedreven, klant (=vraag) gerichte, gelijkwaardige samenwerking met focus op zowel 'armen' als de 'aankomende middenklasse' in ontwikkelingslanden, met een overheid die zich beperkt tot het scheppen van randvoorwaarden.)
 - Deze stelling vloeit voort uit de wens om economie voorop te stellen, en wordt hier dus als doelstelling in plaats van randvoorwaarde genoemd.

- *Het bedrijfsleven draagt bij vanuit eigen belang en competentie, rekening houdend met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).*
(Voortkomend uit stelling 2: Het bedrijfsleven speelt [hierbij] als partner van de overheid een cruciale rol: het beschikt over de kennis, middelen en de capaciteit om de doelstellingen van OS in praktijk te brengen, daarbij gedreven door haar eigenbelang (voedsel- en distributieketens, directe investeringen), ingebed in haar algemene maatschappelijke verantwoordelijkheid.)
 - Allereerst wordt opgemerkt dat er veel verwarring heerst over wat het bedrijfsleven nu eigenlijk is. Niet alleen grote bedrijven vallen onder deze categorie; een boer in een ontwikkelingsland is ook een ondernemer. In feite is iedereen die iets onderneemt onderdeel van het bedrijfsleven, dus we moeten toe naar een brede interpretatie.

- In deze discussie hebben we het over het Nederlandse OS beleid, en daarmee over hoe het Nederlandse bedrijfsleven (hoofdvestiging in Nederland) kan bijdragen aan dit beleid. In de stelling staat vermeld dat het bedrijfsleven partner is van de overheid. Dit wordt te beperkend gevonden en daarom ook weggehaald.
 - Iemand stelt voor om het woordje 'belangen' weg te halen in de stelling aangezien 'we met zijn allen betrokken zijn'. De overige deelnemers zijn het hier niet mee eens omdat ieders eigen belangen juist benoemd moeten worden om zo de verhoudingen duidelijk te maken.
 - Het accent bij de discussie over het bedrijfsleven moet meer liggen op de lange termijn. Het vaak verkondigde idee dat het bij het bedrijfsleven alleen maar gaat om de winst klopt gewoon niet. Ook is er meer aandacht nodig voor economische groei en het belang van het bedrijfsleven bij kwesties over armoedebestrijding.
 - Subsidiepotten als het huidige PSI (Private Sector Investeringsprogramma) of het voormalige PSOM (Programma Samenwerking Opkomende Markten) hanteren veel te nauwe definities. Zo worden investeerders hier niet uitgenodigd om mee te bieden naar subsidies. Zo mist het OS beleid een groot deel van het bedrijfsleven.
 - Er ontstaat discussie over de vraag of onderscheid moet worden gemaakt tussen bedrijfsleven en investeerders, en of dat tot andere benaderingen leidt. Uiteindelijk is de conclusie dat dit onderscheid niet bestaat, omdat het tenslotte bedrijven zijn die investeren.
- *De maximale toegevoegde waarde van OS/IS beleid moet gebaseerd zijn op de Nederlandse Unique Value Propositions, waaronder het managen van multistakeholder processen.* (Voortkomend uit stelling 3: Om maximale toegevoegde waarde te realiseren voor het Nederlandse OS-beleid en de vraag vanuit de ontwikkelingslanden zal dat beleid zich vooral moeten laten leiden door kerncompetenties en belangen van het Nederlandse bedrijfsleven.)
 - Er is onduidelijkheid over het concept 'kerncompetenties'. Er zouden veel verschillende ideeën bestaan over wat de Nederlandse kerncompetenties nu precies zijn. Het concept wordt problematisch bevonden. Er moet echter wel aandacht blijven voor de meerwaarde van Nederland. Er zijn heldere speerpunten nodig waar het bedrijfsleven zich achter kan scharen. Een thematische indeling is hierbij gewenst.
 - De verwijzing naar de onderscheidende kerncompetenties van Nederland is te smal. Hierbij denken we dan allemaal aan bloemen, water, etc. Het voorstel is om in plaats van deze kerncompetenties focusgebieden aan te wijzen. Het streven moet niet zijn om een soort van canon te benoemen. Het is tevens belangrijk dat deze focusgebieden passen binnen de bestaande beleidskaders. Herman Mulder stelt voor om in plaats van kerncompetenties de term '*Unique Value Propositions*' te gebruiken.
 - Deelnemers vragen zich af of *ownership* niet beter naar voren moet komen, dit vooral tegen de achtergrond van de huidige politieke ontwikkelingen in Nederland. Herman Mulder geeft aan dat dit besloten ligt in het benoemen van het *multistakeholder* karakter en er daarmee geen reden is tot aanpassing.

- Er is discussie over wiens belangen voorop moeten staan. Voor wie is de 'maximale toegevoegde waarde' van belang? Voor Nederland of juist voor landen in het Zuiden? Moeten de belangen 'daar' (in het Zuiden) niet beter worden benoemd? Het spel van vraag en aanbod kan gezien worden als een *balancing act*. De vraag is hoe het bedrijfsleven hier binnen past. De wil van de overheid is tenslotte zeker niet per definitie gelijk aan de wil van het bedrijfsleven. Het commentaar dat 'de maximale toegevoegde waarde' niet duidelijk zou zijn, wordt uiteindelijk niet erkend.
- Wel moet er meer aandacht komen voor de *enabling environment* in het Zuiden. Het institutionele kader, zoals dit vooral door de overheid daar wordt bepaald, is voor het bedrijfsleven van cruciaal belang. De Nederlandse overheid moet meer gaan werken aan het stimuleren van goed bestuur in het Zuiden.

Infrastructuur: kernspelers

- Algemeen wordt bij dit thema over de infrastructuur, de rol van het bedrijfsleven gemist. De samenwerking met het bedrijfsleven zou bijvoorbeeld als leidraad kunnen fungeren, geflankeerd door een aantal thema's zoals de sterkte van coalities, samenwerkingsverbanden, etc.
- *Multilateraal: belangrijke katalysator; enabling en daarnaast ook 'achtervanger'*.
(Voortkomend uit stelling 4: Multilaterale organisaties zouden zich moeten beperken tot een complementaire rol: enerzijds ontwikkelen tot katalysators/*enablers* van nieuwe, duurzame ontwikkeling en anderzijds als *donor of last resort*.)
 - De verwijzing naar *donor of last resort* in de stelling is onduidelijk, want wie is dit? En wie is dan de *donor of first resort*? Met de donor wordt in ieder geval niet verwezen naar het bedrijfsleven; deze kan beter gezien worden als een partner.
 - Het bedrijfsleven is een heel ander soort kanaal dan die van de sectoren beleid, praktijk en wetenschap. Ze bekleden meer de functie van bankier of financier, maar zeker niet die van een beleidsmaker. Dit zou men graag meer terugzien in de stellingen. De financiële sector, waaronder de banken, horen wel degelijk bij het bedrijfsleven.
- *Bilateraal: gericht op vraag en aanbod; executie op gemeenschapsniveau geeft meerwaarde boven government-to-government*.
(Voortkomend uit stelling 5: Bilaterale ontwikkelingsrelaties tussen overheden moeten ook vooral '*enabling*' zijn om civielaterale samenwerkingsverbanden aan vraag- en aanbodzijde te stimuleren.)
 - Belastingen en wet- en regelgeving met betrekking tot OS gerelateerde investeringen worden in het Zuiden als te zwaar ervaren. Nederland zou via haar ambassades invloed moeten uitoefenen om dit te versoepelen. Zo zijn er kansen om de ontwikkelingsagenda breder te trekken.

- *Civilaterraal: new way to go.*
(Voortkomend uit stelling 6: Efficiënte en effectieve civilaterale ontwikkelingsrelaties vereisen, ondanks hun noodzakelijke veelheid en verscheidenheid, *multistakeholder* coördinatieplatforms op het gebied van kennis en beleidsontwikkeling. NL moet de ambitie hierop hebben internationaal 'leidend' te zijn.)
- Bij deze stelling zou ook iets over de uitvoering vermeld moeten worden.

Randvoorwaarden

- *OS/IS moet vooral gericht zijn op gelijkwaardigheid, eigen verantwoordelijkheid, ondernemerschap en capaciteitsopbouw.*
(Voortkomend uit stelling 7: Van afhankelijkheid creërende hulp door (donor-) overheden aan overheden in ontwikkelingslanden, naar op wederkerigheid gebaseerde samenwerking tussen maatschappelijke organisaties, met vooral aandacht voor eigen verantwoordelijkheid, capaciteit- en institutievorming en ondernemerschap. Hulprelaties behoren slechts van tijdelijke aard te zijn.)

(Voortkomend uit stelling 8: De huidige, vooral politiek gestuurde, hulpgeoriënteerde ontwikkelingssamenwerking moet worden omgebouwd tot een maatschappelijk gedreven, klant (=vraag) gerichte, gelijkwaardige samenwerking met focus op zowel 'armen' als de 'aankomende middenklasse' in ontwikkelingslanden, met een overheid die zich beperkt tot het scheppen van randvoorwaarden.)

- Iemand geeft aan het liefst van het woord 'hulpgeoriënteerde' in stelling 8 af te willen. De groep vindt dit geen goed idee aangezien het wel degelijk in lijn is met de realiteit.
- Ook de notie 'maatschappelijk gedreven' in stelling 8 wordt ter discussie gesteld. We moeten af van het korte termijn denken. De huidige politieke structuur is hier echter niet op ingesteld, waardoor het denken voor de lange termijn zeer lastig is.
- Het punt van een gebrekkige continuïteit van overheidswege wordt breed gedragen binnen de groep van het bedrijfsleven. Eén van de kwesties is dat van donoren verwacht wordt dat ze *accountable* zijn. Zodra een onderwerp dan uit de maatschappelijke belangstelling raakt, is de basis in één klap weg. Dit is een reden dat denken op de lange termijn onmogelijk wordt gemaakt. Men moet zich niet door de waan van de dag laten leiden, maar er moet meer continuïteit worden nagestreefd.
- *Het Rijnlandmodel en de groene economie bieden uitgelezen kansen voor een Nederlandse leiderschapsrol.*
(Voortkomend uit stelling 9: De internationale vergroening en vermaatschappelijking van 'economie' geeft NL een unieke kans een leiderschapsrol te spelen, mede op basis van de prominente positie van het NL bedrijfsleven, ook op gebied van duurzaamheid en die van de

leidende ontwikkelingsorganisaties/NGO's, alsook de bewezen samenwerking op *multistakeholder* basis.)

- Er moet worden gezocht naar een nieuw samenwerkingsmodel. Hierbij geldt dat in Nederland de trend van een vermaatschappelijking van de economie heel gewoon is geworden. Deze trend past bij een *multistakeholder* omgeving zoals Nederland. Nederlanders bewegen zich heel gemakkelijk in dit krachtenveld. Hierbij is het keteninstrument steeds belangrijker geworden. De parallel wordt getrokken met het Rijnlandmodel (overheid in dienst van duurzame economische groei en sociale rechtvaardigheid) waar eveneens een *power balance* bij hoort. Er moet nog gezocht worden naar een geschikte naam voor een nieuw samenwerkingsmodel.²
 - Iemand met een MKB achtergrond vindt het model nodeloos complicerend. Het zou ten koste gaan van de slagvaardigheid van het MKB. NGO's zouden juist hier een stap kunnen maken in hun ontwikkeling, aangezien dit voor hen een goede kans is voor samenwerking.
 - Er wordt opgemerkt dat bij stelling 9 ook de multinationals aandacht verdienen. Het begrip 'duurzaamheid' moet worden opgevat als een zeer breed concept dat in principe alles omvat zoals klimaat, armoedebestrijding en de Millenniumdoelen.
 - Na de presentatie merkt iemand op dat Nederland helemaal geen goed voorbeeld is van een groene economie, bijvoorbeeld daar waar het gaat om het afkopen van onze CO₂ uitstoot.
- *Versnelling van de klimaat, armoede, en duurzaamheidsagenda moet worden gefaciliteerd door slimme instrumenten van overheidszijde (fiscaliteit, verzekering, etc.).*
(Voortkomend uit stelling 11: De Nederlandse overheid zal fiscale en andere impulsen moeten geven om samenwerking met ontwikkelingslanden te bevorderen, zoals faciliteren van financiering- en goederenstromen (zeker nu: politieke- en klimaat- risicodekking), kennis/technologie-uitwisseling. Een gemengde Task Force zal met voorstellen moeten komen.)
- De groep is het er over eens dat stelling 11 van de categorie desiderata naar randvoorwaarden overgebracht dient te worden.
 - De klimaatagenda zou prominenter aandacht moeten krijgen. De meeste mensen zijn het erover eens dat hoe langer we wachten, hoe duurder het uiteindelijk zal zijn. Dit is een thema dat versnelling behoeft. Een vergelijkbaar systeem als exportkredietverzekeringen zou ook toegepast kunnen worden ten aanzien van de klimaatagenda. De onvermijdelijkheden van de toekomst zouden van overheidswege gegarandeerd moeten worden.
 - Uit de klimaatconferentie in Kopenhagen blijkt ook dat dergelijke oplossingen moeilijk voor elkaar te krijgen zijn. De verzekeringen zullen een groot thema worden, maar alleen de benodigde vergunningen zijn op dit moment al te duur. Hier ligt een taak weggelegd voor een samenwerking tussen de ministers Koenders en Bos. De producten moeten breed genoeg inzetbaar zijn zodat deze ook voor andere ministeries als LNV toepasbaar zijn. Er

² Het is duidelijk dat er een ander model moet komen. Hiervoor geldt: KISS (Keep It Stupid Simple).

is een Task Force nodig om deze agenda te trekken. De overheid moet een kapitaalstroom op gang brengen door deze zeker te stellen voor investeerders. Een belangrijk thema hierbij is de gebrekkige absorptiecapaciteit. Er is behoefte aan een brede agenda. De kredietverzekeringen moeten naast het FMO kanaal een rol gaan spelen.

Desiderata: voorwaarden voor verandering

- *Benoemen van een gemengde Task Force om bovenstaande suggesties uit te werken (vooral kerncompetenties en instrumenten).*
- *Creëren van onafhankelijk high level beleidsplatform en transactie exchange.*
(Voortkomend uit stelling 10: Nederland moet een *multistakeholder* IS kenniscentrum (op gebied van beleid, instrumenten, output, impact) creëren; hiertoe moet ook behoren een international opererend *clearing house/exchange*, om vraag en aanbod naar ontwikkelingsinterventies te publiceren en samenwerking tot stand te brengen.)
 - Moeten we streven naar een beleidscentrum voor *OS/governance* in de trant van het CGD (Center for Global Development) of ODI (Overseas Development Institute)? Dit thema heeft veel overlap met de hiervoor gevoerde institutionele discussie over kennis. Willen we naar een vergelijkbaar instituut als Clingendael, maar dan voor OS? Er ligt een enorme kennis bij NGO's, welke veel beter gemobiliseerd moet worden.
 - Een voorstel is om een *vehicle* te ontwikkelen dat lijkt op Funda.nl: een open platform waar transacties kunnen plaatsvinden. Dit moet men niet zien als onderdeel van het voorgestelde kenniscentrum.
 - Er is geen bestaande structuur voor een beleidsplatform waarin meerdere sectoren bij elkaar worden gebracht; er is verandering nodig. DPRN is hier al een aanzet toe. Het moet alleen nog verder geïnstitutionaliseerd worden. Herman Mulder vraagt de aanwezigen of er animo is voor een financiële dan wel bijdrage *in kind* aan het voorstel. Het is duidelijk dat het bedrijfsleven dit namelijk moet doen. Er moet hierbij niet alleen vanuit MVO gerekened worden, maar juist vanuit bredere belangen. Het risico boven het gewone ondernemersrisico moet door de overheid worden weggenomen. De Rabobank heeft wellicht interesse om mee te doen. Openheid blijft hard nodig.
 - Het IS kenniscentrum moet geen instituut worden. We kunnen lering trekken uit hoe de Engelsen (DFID en ODI) hiermee omgaan.
- *Close the gap in ons jargon en onze aanpak.*³
 - Herman Mulder stelt de vraag bij wat voor soort minister voor OS het bedrijfsleven het meest gebaat is. De meesten willen het liefst een minister die niet te terughoudend is. Mi-

³ Om dit te illustreren begint Herman Mulder zijn presentatie met de vraag 'aan welke sport die begint met een T(ee)' men als eerste denkt. Golf (en de Tee stick) verschijnt niet snel op ieders netvlies.

nister Koenders voldoet aardig aan dit profiel. Het beleid moet meer op de private sector georiënteerd worden en hiervoor is kennis en kunde aan beide zijden nodig.

- Waar het bedrijfsleven echter steeds tegenaan loopt is het grote personeelsverloop bij de overheid. Door roulatie zijn er aan de kant van de overheid continu wisselende gesprekspartners. Hierdoor ontstaat de situatie dat ambtenaren in jaar 1 van hun aanstelling niets begrijpen, in jaar 2 een beetje, in jaar 3 bijna voldoende en wanneer ze na jaar 4 alles begrijpen, vertrekken ze weer. Bij het bedrijfsleven is dit verloop veel minder.
- Er wordt gepleit voor een betere en verdergaande integratie van onderwijs met de overheid om het kennisniveau op pijl te houden. Doordat deze uitwisseling nauwelijks plaatsvindt, ontstaat er een kwaliteitsprobleem bij het departement. Ondanks dat dialogen centraal staan hanteren het bedrijfsleven en de overheid een heel andere taal. Er moet een gelijk jargon komen zodat er over en weer meer begrip komt.
- In aansluiting op het voorgaande, wordt tevens als probleem ervaren dat er geen echte private sector deskundigen zijn op het departement. Bij andere ministeries is er een vergelijkbaar gebrek aan kennis, wat maakt dat het een institutioneel probleem is.
- Iemand maakt de opmerking dat het bedrijfsleven echter ook hand in eigen boezem moet steken, aangezien de kwaliteit van kennis ook daar lang niet altijd even hoog is.
- Er bestaat veel bewondering voor de kennis die bij de Britse *Foreign Offices* ligt en het systeem van handelsattachees. Het is ook wenselijk voor de Nederlandse situatie om een volwaardig systeem van handelsattachees te hebben. Dit moeten dan geen ambtenaren worden die 'over' zijn, maar personen die het Nederlandse bedrijfsleven door en door kennen.
- Hierop volgt een reactie dat goede lokale krachten, zoals die op sommige ambassades aanwezig zijn, ook een positieve bijdrage kunnen leveren. Het nadeel hiervan is echter dat deze mensen het Nederlandse bedrijfsleven niet kennen.

Overige opmerkingen

- De vraagzijde is tijdens dit proces buiten beschouwing gebleven. De cliënten in ontwikkelingslanden moeten meer bij het proces betrokken worden.
- Het was beter geweest wanneer er voorafgaand aan het proces een essaywedstrijd was uitgeschreven in bijvoorbeeld een aantal kranten. Zo heb je tegelijkertijd een draagvlakinstrument in handen.
- Het aangaan van meerdere strategische allianties is nodig. We hebben tijdens het proces te veel de nadruk gelegd op het heden, terwijl de agenda van morgen niet is besproken. Nederland zou de leiding moeten nemen.
- Dit proces was een goede start, maar er is meer verdieping nodig.

Wetenschap

Peter Nijkamp heeft voorafgaand aan de bijeenkomst een notitie geschreven (zie Appendix 5). Hierin reflecteert hij op het syntheserapport en gaat hij in op de rol van kennisinstellingen in de

toekomstige OS/IS. Hierop is één reactie ontvangen. Niet alle punten hieronder zijn tijdens de bijeenkomst besproken, maar gebaseerd op de voorbereidingen van Peter Nijkamp. Omdat hij niet deel kon nemen aan het plenaire debat, was er na zijn presentatie extra tijd voor vragen.

Doelstellingen, beleid en strategie

- *Noodhulp is een afzonderlijke categorie, waarbij hulp onder speciale condities moet worden geboden. We hebben het vandaag niet over noodhulp.*
- *Internationale Samenwerking moet gericht zijn op duurzame ontwikkeling in de driehoek economie–maatschappij–ecologie.*
- *Er is een evenwichtige verdeling van groei en kansen nodig, waaronder open kennisinfrastructuur – zonder kennis geen effectieve OS.*
- *Er is een smart mix' nodig van menselijk, sociaal en infrastructureel kapitaal.*
 - Uit de groep komt de reactie dat dit eerder een operationalisering van het doel is dan een strategie.
- *Fit for purpose / best fit.*
 - Er bestaat niet zoiets als *one size fits all*. Daar zouden we duidelijk over moeten zijn. De 'smart mix' kun je alleen vanuit lokale situaties definiëren.
- *Een strategie moet evidence-based zijn.*
- *Er zijn vier kritische succesfactoren (KSFs) voor effectieve OS: (i) Balans tussen emotie en rationaliteit; (ii) Transparant doelstellingencomplex; (iii) Onzichtbare ontwikkelingshand (meer professionele en economische benadering); en (iv) Kennis als ontwikkelingsmotor.*
 - Iemand vraagt verheldering over het noemen van 'emotie'. Peter Nijkamp legt uit dat professionele ontwikkelingssamenwerking gebaseerd moet zijn op rationele overwegingen en niet op emoties. Een minister zou bijvoorbeeld niet meteen geld moeten geven aan een land omdat hij er armoede heeft gezien.
 - Wat betreft het derde punt merkt iemand op dat internationale handel niet het enige kanaal is. Lokale markten spelen ook belangrijk rol.

Infrastructuur: kernspelers

Dit onderwerp is in het sectorale overleg en presentatie niet aan de orde geweest.

Randvoorwaarden

- *We moeten er rekening mee houden dat de kennisinfrastructuur denationaliseert.*
 - We moeten ons realiseren dat kennisinfrastructuur iets is wat steeds minder binnen de landsgrenzen kan worden gedefinieerd. Kennis bestaat en beweegt juist in internationale netwerken. We kunnen niet zomaar uitgaan van specifieke Nederlandse kennis. De uitdaging is nu om een brug te slaan tussen bestaande internationale kennisnetwerken en de kennisinstellingen in het Zuiden (meer nog dan WOTRO nu doet).
- *We moeten de kennisinfrastructuur vanuit drie perspectieven bezien: vanuit Nederland/Europa, vanuit het Zuiden, en vanuit coproducties, partnerschappen en hybride netwerken.*

Vanuit Nederland/Europa:

- Het probleem met de Nederlandse OS architectuur is dat OS instellingen en kennisinstellingen 'niets' met elkaar te maken willen hebben. Ze praten niet met elkaar. Bovendien blijven kennisinstellingen aanlopen tegen het feit dat verschillende ministeries (BZ, VROM, EZ) met de rug naar elkaar staan.
- We kunnen leren van zowel de Engelsen als de Scandinaviërs. Zij ontwikkelen clusters van wetenschappers: universiteiten nemen een (onderzoeks)groep uit een zuidelijke universiteit op in hun eigen programma's.
- We zouden naar een meer DFID-achtige infrastructuur toe moeten: een min of meer onafhankelijk agentschap.
- Voor het bilaterale programma ligt de autoriteit bij ambassades, wat helemaal niet slecht gaat. We moeten er dus niet voor pleiten om alles weg te halen bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Bepaalde elementen zouden echter wel kunnen worden overgedragen aan een onafhankelijk agentschap (zie hieronder).

Vanuit het Zuiden:

- Kernprobleem bij de kennisinstellingen in het Zuiden is dat salarissen laag zijn.
- De wetenschap moet zich realiseren dat in vragen vanuit ontwikkelingslanden veel innovatie – en dus kansen voor vernieuwend onderzoek – liggen. We moeten voorkomen dat we 'onze' Nederlandse kennis *top-down* gaan opleggen. Hier valt nog een slag te maken.

Vanuit coproducties, partnerschappen en hybride netwerken:

- Er dient nadrukkelijk te worden aangestuurd op partnerschappen tussen instituten. Daarin moet samenwerking tussen kennisinstellingen, NGO's en overheden centraal staan.

- Na de presentatie merkt iemand op dat samenwerking tussen en binnen kennisinstituten helemaal niet vanzelfsprekend is ('er wordt gevochten om subsidie'). Hier is uitdrukkelijk een mentaliteitsverandering nodig, zo beaamt ook Peter Nijkamp.
 - Verder is er te weinig zicht op wie er welke kennis produceert binnen Nederland. Dit zou eerst duidelijk in kaart gebracht moeten worden.
- *Om braindrain te voorkomen moet bij studie- en exchange beurzen een terugkeer garantie worden ingebouwd.*
 - Braindrain moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door het inbouwen van financiële prikkels (kennismigranten zouden een bedrag mee moeten krijgen bij terugkeer naar het land van herkomst).
 - In reactie hierop wordt opgemerkt dat wanneer je *braindrain* wilt voorkomen, je bepaalde landen moet uitsluiten. Van mensen uit ontwikkelingslanden weet je van te voren dat ze na hun opleiding niet terug zullen keren.
- *We moeten toe naar een professioneel onafhankelijk agentschap, vergelijkbaar met Senter-novem.*
 - Senternovem is het agentschap van het Ministerie van Economische Zaken, waarin bedrijven, overheden en kennisinstellingen, ondersteuning wordt geboden op het gebied van duurzaamheid en innovatie.
 - Het professionele agentschap zou zich ook bezig moeten houden met het ontwikkelen van nieuwe beleidsinstrumenten en evaluatie.
- *Er zijn meer mogelijkheden nodig voor samenwerkingsverbanden op de langere termijn.*
 - Continuïteit is belangrijk. De politiek moet de moed hebben om binnen de politieke contouren een agentschap de bevoegdheden te geven voor een langere termijn dan vier jaar. Hier zouden we kunnen leren van DFID.
 - Een reactie hierop luidt dat we niet moeten doen alsof nu alles elke 4 jaar totaal verandert.
- *De kennisinfrastructuur vereist een solide, gezaghebbende, maar flexibele 'breeding ground' in de Triple Helix⁴ alsmede een rolling agenda.*
 - *We moeten meer leren van 'best practices' en 'success stories' op het gebied van kennis en toegepaste technologie.*

⁴ Triple Helix staat voor samenwerking tussen kennisinstellingen, overheid en bedrijfsleven.

- In Nederland zijn er te weinig mogelijkheden om te experimenteren. We moeten meer uitproberen en daar lering uit trekken.
- De rol van de praktijkmensen bij het ontwikkelen van strategisch beleid zou betere geregeld moeten worden. Er moet meer afstemming plaatsvinden. We zouden moeten streven naar een gezamenlijke kennisagenda. Toegepaste technologie dient daar een belangrijk onderdeel van te zijn.
- Tijdens de presentatie wordt de kloof tussen wetenschap en praktijk erkend. Iemand merkt op dat er weinig mogelijkheden binnen de excellente wetenschap bestaan om bij te dragen aan maatschappelijk relevant onderzoek. Zou een vorm van excellentie niet juist de maatschappelijke relevantie zijn? Peter Nijkamp geeft aan dat er, ondanks deze kloof, wel degelijk voorbeelden zijn van excellente wetenschappers die fundamenteel hebben bijgedragen aan de praktische toepasbaarheid van kennis (bijvoorbeeld Amartya Sen).

Desiderata: voorwaarden voor verandering

- *Efficiënte en non-bureaucratische besteding van ontwikkelingsgelden.*
 - Tijdens het sectoraal overleg geeft Peter Nijkamp aan 'efficiënte en non-bureaucratische besteding van ontwikkelingsgelden' als doelstelling te hebben geformuleerd. Het belang ervan wordt erkend, zeker in de huidige tijd waarin er kritisch wordt gekeken naar de besteding van ontwikkelingsgelden. Het wordt echter niet gezien als doelstelling, maar als randvoorwaarde.
- *Afspraken/synergie aan Nederlandse kant.*
- *Mondiale afstemming/samenwerking.*
- *Open kennissystemen.*

Overige opmerkingen

- Een reactie op de notitie van Peter Nijkamp: het eerste stuk over de onzichtbare ontwikkelingshand pretendeert dat we weten hoe de zaken in elkaar zitten. Kennisinstituten mogen juist geen vooronderstellingen hanteren – zij moeten op een zo open en eerlijk mogelijke manier kijken naar oorzaken en oplossingen van armoede.

Praktijk

René Grotenhuis heeft als voorbereiding op de bijeenkomst een notitie geschreven (zie Appendix 6). Hierop zijn vier reacties binnengekomen, die hieronder zijn verwerkt.

Doelstellingen, beleid en strategie

- *Het armoedebestrijding versus mondiale duurzame ontwikkeling scenario moet niet tegenover elkaar worden gezet.*
 - De reden hiervoor is dat de twee scenario's eerder een continuüm aangeven, waarin de context van een land/regio bepaalt hoe OS kan worden ingevuld. In bepaalde landen (Soedan, maar ook Vietnam) kan 'traditionele OS' in de vorm van armoedebestrijding niet meer.
 - OS en IS hangen met elkaar samen (het klimaat heeft bijvoorbeeld invloed op armoede, de stand van zaken rondom gezondheidszorg heeft effect op braindrain/migratie). Hier moeten we ons altijd van bewust zijn. Enerzijds wordt benadrukt dat IS al lang is geïntegreerd in de OS agenda (we doen al veel aan milieu, conflictbestrijding, etc). We zouden het omslagpunt van OS naar IS al voorbij zijn. Anderzijds wordt gesteld dat dit nog niet is doorgevoerd in de *mainstream* OS agenda. De Millenniumdoelen zijn bijvoorbeeld niet gericht op dit soort mondiale thema's. Daarnaast is ook de organisatorische inrichting nog erg klassiek. Deze redenen belemmeren ons om IS werkelijk uit te voeren.
- *Geen doelen maar randvoorwaarden voor mondiale rechtvaardigheid.*
- *Van maakbaarheidsconcept naar veranderingsconcept.*
 - Bij het continuüm model gaan we nog steeds uit van het paradigma van de maakbare samenleving en lineair denken. Dit is juist wat bekritiseerd wordt. De discussie moet niet gaan over doelen, maar over ambigu durven denken.
 - Het verschil tussen OS en IS betreft het aantal actoren. In die zin is OS als 'reservaat' passé en moeten we toe naar IS. We moeten doelstellingen definiëren in termen van randvoorwaarden. Ontwikkeling is een zaak van de mensen zelf: zij dienen in staat gesteld te worden zich in vrijheid en duurzaamheid te ontwikkelen. We moeten dus af van vast omschreven doelen. Die verandering is niet doorgevoerd in de moderniseringsagenda van minister Koenders. Hij benadert OS nog steeds klassiek in de zin dat 'wij bepalen wat zij moeten doen'.
 - OS gaat om een politiek en verdelingsvraagstuk. Veel mensen krijgen de ruimte niet om zich te ontwikkelen. We moeten daarbij af van de landenbenadering en meer globaal gericht werken.
- *Aansluiten bij endogene initiatieven.*
 - OS is nog erg 'extern' gericht. We doen eerder aan 'inbreuk doen op', dan dat we 'aansluiting zoeken bij'.
 - Deze discussie over de infrastructuur is ook teveel gedefinieerd vanuit een Nederlands probleem.

- *Complexiteit dwingt tot open, interactieve en adaptieve strategieën.*
- *Contingency planning: omgaan met risico's en onzekerheid.*
- *Van interventiedenken naar veranderingsdenken.*
- *Open modellen; ruimte voor creativiteit en flexibiliteit.*
- *Van symptoombestrijding naar oorzaak.*
- *Werken aan veranderingen hier (burgerbeweging).*
 - Als het bij IS gaat om de grote mondiale *issues*, dan hangt alles met elkaar samen en moet er dus ook vooral 'hier' verandering bewerkstelligd worden.

Infrastructuur: kernspelers

- *Ruimte voor endogene ontwikkelingsprocessen.*
- *Meer Noord-Zuid interactie, netwerkstructuren en partnerschappen.*
 - Als sector moeten we kritischer worden naar onszelf. We hebben het wel over (gelijkwaardige) partnerschappen, maar we zitten toch eerder in de (niet-gelijkwaardige) financiersrol. Het MFS is dan ook een geldgedreven proces.

Randvoorwaarden

- *Betere kwaliteit van het politiek-maatschappelijke debat.*
 - Dit is nu namelijk bedroevend laag.
- *Effectieve staten.*
- *Actieve burgers.*
- *Uitgaan van rollen en verantwoordelijkheden.*
 - In tegenstelling tot het bilaterale en multilaterale kanaal, richt het civilaterale kanaal zich op veranderen van machtsverhoudingen. Sinds er is besloten minder geld via het civilaterale kanaal te besteden en meer via de andere kanalen, gaat de discussie vooral over de hoeveelheid geld. De verdeling tussen aandacht voor oorzaken en geld is scheef aan

het groeien. We moeten het meer hebben over specifieke rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende kanalen.

- *Vraagsturing en ownership.*
- *Voorwaarden scheppende in plaats van sturende en knijpende overheid.*
 - We moeten toe naar een nieuwe vorm van *public management* waarin de overheid voorwaarden schept in plaats van 'knijpt'. Dit probleem zien we ook terug in andere sectoren, bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg.

Desiderata: voorwaarden voor verandering

- *Er is meer expertise ter plekke nodig.*
- *Er moeten Noord-Zuid netwerken en partnerships komen.*
- *Er moet riskanter worden geopereerd in een open proces.*
- *Het institutionele keurslijf moet omver.*
- *Het blauwdruk denken moet losgelaten worden.*
- *Er moet een debat komen over normatieve uitgangspunten.*
 - OS gaat over het veranderen van machtsverhoudingen en is dus inherent politiek. Hierdoor moeten de belangentegenstellingen geëxpliciteerd worden. Het huidige discours/model van harmonie en samenwerking onderkent dit echter niet.
- *Institutionele belangen moeten losgelaten worden.*
- *Er moet samenhang gezocht worden met andere sectoren.*

Beleid

Maarten Brouwer had ervoor gekozen om geen aparte notitie te schrijven als voorbereiding op de bijeenkomst (zie voetnoot 1). Namens hem waren de deelnemers gevraagd om te reflecteren op het gehele syntheserapport. De discussie richt zich voornamelijk op de 12 stellingen die in zijn werkgroep zijn geformuleerd (ook de twee ontvangen reacties hadden hierop betrekking).

Doelstellingen, beleid en strategie

- *Het verbeteren van bestaansstrategieën van mensen die onder de armoedegrens leven.*
- *Het bevorderen van een duurzame, vreedzame en veilige wereld.*
- *Het faciliteren van lokale ontwikkelingsprocessen.*
 - De twee scenario's zoals geschetst in het syntheserapport zijn niet zozeer tegengesteld; het gaat er eerder om welk vertrekpunt je kiest. Voor Maarten Brouwer ligt de kern van het debat in de toelichting op de derde stelling uit zijn werkgroep. Armoede moet het uitgangspunt blijven in de toekomstige OS. Wel is er verbreding nodig naar IS thema's want armoede kan niet los worden gezien van andere mondiale thema's. De vele mondiale crises (klimaat, krediet, etc.) vervlechten zich steeds meer, maar de *common denominator* is de armoedecrisis. OS moet niet het vacuüm van IS willen opvullen: het ontbreken van systematiek om op mondiaal niveau met IS bezig te zijn, maakt niet dat OS deze gehele taak op zich moet nemen. Om de aandacht op armoede gericht te houden, moet dit de kerntaak van OS blijven. We zien ook in Zweden dat te grote verbreding naar IS niet werkt: de drang om zich te richten op globale uitdagingen, maakt dat de armoedebestrijdingdoelstellingen zijn uitgehold.
 - OS moet, zoals gesteld in de toelichting bij stelling 3, interveniëren in drie domeinen om de armen te bereiken: de natuurlijke en sociaaleconomische omgeving (duurzaamheid), de bestuurlijke orde, en de maatschappelijke rechtsorde. Deze drie domeinen spelen op alle niveaus een rol (lokaal, regionaal, en mondiaal). Gezocht moet worden naar de verbindingen tussen de drie domeinen.
 - In reactie op de technocratisering/professionalisering die zich de afgelopen 20 jaar heeft voorgedaan, was er in de werkgroepbijeenkomsten uitgebreid aandacht voor de onderliggende normen en waarden in de OS. Het delen van normen en waarden zou het fundament moeten zijn, met welke partner dan ook. Ook als je samenwerkt met een partner waarbij je niet alle normen en waarden deelt, moet je deze expliciteren.
 - Dit betekent ook dat het delen van deze normen en waarden in de samenwerking naar buiten toe gecommuniceerd moet worden (en niet alleen willen aangeven hoeveel wegen, scholen, etc. er zijn gebouwd).
 - Sommigen zijn van mening dat de doelstellingen te 'verheven' en 'idealistisch' zijn opgesteld en dat het consensus-denken suggereert. Maarten Brouwer antwoordt dat dit juist niet de bedoeling is. Door het expliciteren van normen en waarden, moet je helder maken of er consensus is en komen dus ook de belangentegenstellingen naar voren.
 - Iemand brengt in dat technocratisering juist voortkomt uit het centraal stellen van armoede. Daardoor gaat het niet over 'ons' maar over 'hen' en gaan we niet uit van gelijkheid. Iedereen is het eens dat zowel Noord als Zuid betrokken moeten worden en van elkaar afhankelijk zijn.

- In plaats van gelijkheid spreken de groepsleden liever over gelijkberechtiging. In de werkgroepbijeenkomsten is wel gesproken over toegang tot goed bestuur, maar het uitgangspunt van gelijkberechtiging is een goede toevoeging.
- *Deelnemen aan lokaal geïnitieerde veranderingsprocessen; vergt ook fysieke aanwezigheid op lokaal niveau.*
 - Verandering kan niet van buitenaf worden opgelegd.
 - We zitten te veel in hoofdsteden en zijn te weinig fysiek aanwezig.
 - Na de presentatie volgt de vraag aan welke fysieke aanwezigheid wordt gedacht (nu dat het DGIS deskundige programma is afgeschreven en de wetenschap weinig geld heeft om langdurig uit te zenden). Maarten Brouwer antwoordt dat het niet per se Nederlandse deskundigen hoeven te zijn. Het gaat eerder om het opbouwen van een netwerk van experts.
- *Bewust ruimte zoeken voor experiment ten behoeve van innovatie. Aanbodsturing hierin kan, mits in goede balans met vraagsturing.*
 - *Ownership* is lastig in de praktijk te brengen. Vraagsturing is een belangrijk uitgangspunt. De vraag moet centraal staan, maar hoe komt die vraag tot stand? En door wie is deze geformuleerd (overheden in het Zuiden die wel of geen interne verantwoording afleggen? Maatschappelijke organisaties of individuen?) en waarnaar refereert deze (kun je vragen naar iets wat je niet kent)? Er mag ook best iets aangeboden worden, de vraag hoeft niet heilig te zijn. De innovatie zit in het bij elkaar brengen van vraag en aanbod.
 - Wat betreft de vraag 'naar iets wat je niet kent': we moeten de lokaal aanwezige kennis niet onderschatten.
 - Het is een verfrissende kijk om te stellen dat ons aanbod er ook mag zijn. In het bedrijfsleven ga je ook uit van waar je goed in bent.
 - *Ownership* is heel erg afhankelijk van *domestic accountability* van overheden. Dit bepaalt hoeveel ruimte en sturing je als donor kan geven.
- *Erken en ondervang dat financiële hulp afhankelijkheid creëert.*
 - Omdat financiële hulprelaties afhankelijkheidsrelaties zijn, kunnen we niet spreken over 'de vraag' uit ontwikkelingslanden (armen zijn geen consumenten met geld op zak). We moeten daarom spreken over behoeftearticulatie. En daarbij constateren dat er onvoldoende mechanismen zijn om aan te sluiten bij die behoeften in financiële hulp (er zouden inspraakorganen en ombudsmannen moeten komen). Vertrouwen op overheden is niet realistisch.

Infrastructuur: kernspelers

- *De kernfunctie van multilaterale instellingen is die van 'donor/financier of last resort'. Juist voor de marginale ontvangers van hulp zijn multilaterale instellingen een belangrijk loket.*
 - De groep voelt in eerste instantie dat er 'te negatief' wordt gedacht over de multilaterale instellingen in deze stelling. In sommige landen zouden ze meer kunnen betekenen, wat echter afhankelijk is van de context. Maarten Brouwer antwoordt dat moet worden begrepen dat landen die zeer beperkt toegang hebben tot internationaal kapitaal, voorrang moeten krijgen op multilaterale steun.
- *Als kennisinstelling echter 'providers of first resort'. Toegang tot kennis moet ontkoppeld zijn van toegang tot financiering.*
 - Er is meer aandacht nodig voor de plichten van rechthebbenden.
- *Op bilateraal niveau gaat het om de toepassing van procesmethoden en context-denken. Probleemanalyse moet centraal staan, bijeenbrengen van relevante partijen ten behoeve van oplossingsrichting kan worden gefaciliteerd en juiste procesdefiniëring ondersteund.*
 - Het uitvoeren van projecten door landen zelf kan prima. Projecten zoals uitgevoerd door donoren worden terecht bekritiseerd. Dit onderscheid tussen projecten moet wel gemaakt worden.
- *Monitoren en leren centraal in de uitvoering van beleid; evalueren en verantwoorden centraal in de planning van nieuw beleid.*
- *Grotere rol voor bedrijfsleven, met name voor kennis van marktontwikkeling en ondernemersvaardigheid.*
 - Opgemerkt wordt dat publiekprivate samenwerkingsverbanden ook vanuit ontwikkelingslanden geïnitieerd moeten worden (niet alleen vanuit 'hier'). Hier zijn we ons te weinig van bewust.
- *Rol van Europa vis-à-vis bilaterale hulp?*
 - Er wordt getwijfeld aan het overhevelen van bilaterale hulp naar het EU-kanaal. Er bestaat in Nederland niet genoeg draagvlak voor Europa en men is bang dat Nederland zijn sterke punten zal verliezen. Aan de andere kant is afstemming op Europees niveau gewenst, daar zijn we als lidstaat toe verplicht. De minister moet niet alleen voor vergaderingen in Brussel verschijnen, maar moet bijvoorbeeld ook naar Rome om rechtstreeks te werken aan een gezamenlijk EU-beleid.

- Vertrekpunt van opschaling naar Europees niveau zoals bediscussieerd in de eerdere werkgroepbijeenkomsten, was de gedeelde normen en waarden gemeenschap die we in Europa hebben. Daarbij zijn er schaalvoordelen.
- *Het civilaterale kanaal heeft een aanjagersrol voor lokale dynamiek.*
- *Ze vervult een kernrol in veranderingsprocessen in het domein van de bestuurlijke orde.*
- *Ze is een belangrijke actor in publiekprivate partnerschappen.*
- *Ze is essentieel in het verhelderden en bespreekbaar maken van onderliggende normen en waarden in de ontwikkelingssamenwerking.*
- Het civilaterale kanaal is uitermate geschikt om 'de vraag' vanuit ontwikkelingslanden te expliciteren.

Randvoorwaarden

Het bedrijfsleven moet:

- *Lokale ondernemerscapaciteit stimuleren.*
- *Bijdragen aan het creëren van werkgelegenheid.*
- *Een hoeder zijn van efficiency denken.*
- *Een kennisbron zijn voor marktontwikkeling.*
- *Maar: zij moet geen marktverstoring opleveren via ODA subsidies.*

Kennisinstellingen:

- *Moeten de feitenbasis onder ontwikkelingssamenwerking versterken.*
- *Daarmee moeten zij een 'honest broker' worden om partnerschappen te smeden tussen elkaar wantrouwende partijen.*
- Na de presentatie wordt de vraag gesteld of kennisinstellingen niet zelf een partij zijn die gewantrouwd moet worden. Maarten Brouwer geeft toe dat ook hier eigenbelangen een rol spelen, maar dat het voordeel van kennis is, dat het eenvoudig gedeeld kan worden.

- *Moeten de rol spelen van opbouwwerker ten behoeve van onafhankelijke, lokale analysecapaciteit.*
- *Moeten ook een tegenkracht vormen voor de beleidsmacht van overheden.*

Overige randvoorwaarden:

- *Opener en explicieter uitwisseling tussen donoren en ontvangers over onderliggende normen en waarden als basis voor samenwerking.*
- *Heldere sturing op gewenste resultaten.*
- *Herdefiniëring van ontwikkelingssamenwerking binnen het palet van internationale relaties van Nederland.*
 - De toegevoegde waarde van Nederland ligt in de veldstructuur.

Desiderata: voorwaarden voor verandering

- *Resultaten moeten worden benaderd als uitkomsten van veranderingsprocessen, niet als 'quick deliverables'.*
- *Scherpe communicatie in termen van betrokkenheid in plaats van verantwoording. Nederland als onderdeel van de wereld.*
 - De strategie over de toekomstige OS moet zich meer richten op de draagvlakdiscussie in Nederland. Het is niet goed dat dit hier helemaal onderaan benoemd wordt. Het is nodig om te verantwoorden en om betrokkenheid uit te leggen.
- *Problemen in plaats van gevestigde institutionele belangen of relaties moeten centraal worden gesteld.*
- *Het belang van economische groei behoeft herwaardering.*

Plenaire discussie

Nadat de voorzitters hun visies hebben gepresenteerd, volgt een plenair debat tussen de voorzitters, politici (Joris Voorhoeve (VVD)⁵, Marianne Douma (D66), Peter Heintze (PvdA) en deelnemers in de zaal.

⁵ Joris Voorhoeve geeft nadrukkelijk aan dat hij hier niet de partijstandpunten van de VVD vertegenwoordigt.

Doelstellingen, draagvlak en communicatie

Jan Donner vraagt de politici naar de haalbaarheid van de zojuist gepresenteerde plannen. Marianne Douma antwoordt dat het voor haar onduidelijk is hoe het verbeteren van de welvaart (zoals voorgestaan door de Bretton Woods instellingen) kan samengaan met het verminderen van de ecologische voetafdruk. René Grotenhuis reageert hierop dat welvaart in de klassieke zin (definiëren in termen van 'meer') niet meer kan, en dat we eerder beter en slimmer gebruik moeten maken van onze natuurlijke hulpbronnen. Welvaart blijkt trouwens ook nauwelijks tot niet samen te hangen met geluksniveau. Iemand uit de zaal vindt dat armoede gezien moet worden als het gebrek aan bestaanszekerheid.

Peter Heintze stelt dat het debat over de toekomst van de OS/IS lijkt op voetbal: iedereen die er verstand van heeft, is een andere mening toegedaan. We moeten duidelijker naar voren brengen wat de meerwaarde is van OS. Dat we dit niet kunnen benoemen, is een grote zwakte. We hebben een duidelijke doelstelling nodig.

Joris Voorhoeve vindt dat de voorstanders van OS een beter beeld kunnen scheppen door successen uit te dragen. Nu laten zij zich nog teveel in het defensief drijven. De tegenstanders van OS zouden moeten worden gewezen op hun eigen inconsistenties. Deze komen naar voren wanneer men ze vraagt naar hun oplossingen, die zijn vaak niet of niet juist geformuleerd. Ook komen hun meningen vaak niet overeen met de algemene principes van hun partij. Probleematisch is de gebrekkige samenwerking in het politieke midden. Overigens is de binnenlandse politieke steun groter dan vaak wordt aangenomen (tweederde is voor).

Joris Voorhoeve stelt voor om het inhoudelijke beleid te concentreren op de volgende punten:

1. Noodhulp (daar is niemand tegen)
2. Ontwikkeling van rechtsstatelijkheid en goed bestuur (deze landen ontwikkelen zich voorspoedig).
3. Geboorteregulering en voorlichting over seksuele en reproductieve rechten; meer nadruk op de autonomie van vrouwen.
4. Complementair inzetten van de verschillende kanalen. Daarbij moet de context van het land bepalend zijn.
5. Het is nog onvoldoende duidelijk of het fragiele statenbeleid effectief is. Hier zou de wetenschap middels politiek antropologische analyses eerst meer onderzoek naar moeten doen.

Wat betreft het vierde punt stelt René Grotenhuis dat de hang naar complementair werken, belangentegenstellingen verhult. Complementariteit is geen goede reflectie van verhoudingen in samenlevingen, zowel hier als daar.

De twee scenario's

Jan Donner vraagt de zaal welk scenario men voorstaat. Uit de reacties blijkt dat de twee scena-

rio's die zijn geschetst als twee kanten van dezelfde medaille worden gezien en dat het om een schijntegenstelling gaat. Iemand in de zaal vraagt zich af of we bij het nemen van armoede als vertrekpunt, zoals Maarten Brouwer voorstelt, niet het debat van de 20^e eeuw opnieuw voeren. We zien opkomst van mondiale uitdagingen en de toenemende interdependentie. Het verhaal is niet meer zoals vroeger: hier gaat het goed, en daar niet, dus daar moeten we iets doen. We moeten vanuit de mondiale uitdagingen doordenken, om dan in acties uit te komen bij armoedebestrijding

Volgens Peter Heintze zijn de twee scenario's inderdaad een schijntegenstelling. De globaliseringsgedachte zou het uitgangspunt moeten zijn, omdat het ook aanspreekt op onze verantwoordelijkheid hier. Het gaat dus ook om coherentie van beleid hier. Marianne Douma vult aan dat mondiaal burgerschap gevoed moet worden, niet alleen vanuit politiek, maar ook vanuit maatschappelijk middenveld. Maarten Brouwer ziet ook geen tegenstelling tussen armoede en globale tendensen, maar wil armoede als vertrekpunt nemen, om de aandacht voor dit onderwerp niet te laten verwateren.

René Grotenhuis stelt dat in de OS praktijk, armoede en de mondiale issues door elkaar heen lopen. Het probleem zit hem in de structuur van het beleid, deze is niet toegesneden op de verwevenheid van de verschillende agenda's – afzonderlijke ministeries vechten ieder voor eigen budget. Minister Koenders is bijvoorbeeld bang dat klimaatadaptatie op de armoede agenda wordt geschoven. Voor de praktijkmensen is die link geen probleem.

De rol van het bedrijfsleven

Vanuit de zaal wordt gesteld dat het bedrijfsleven vaak economische groei brengt, maar onder bepaalde voorwaarden. Gelijkheid bevordert ontwikkeling (de vakbonden in Nederland hadden een belangrijke plaats). Iemand stelt ook dat we niet moeten vergeten dat ook de kleine ondernemers ('de jongen die schoenen maakt van autobanden') onderdeel zijn van het bedrijfsleven en dat zij de basis voor ontwikkeling vormen. In reactie op het voorgaande stelt iemand dat het kanaal van het bedrijfsleven de meeste potentie heeft om effectievere OS te bewerkstelligen. Vooral het bilaterale en multilaterale kanaal zouden wat hem betreft 'vol zitten'. Er moet een nieuwe benadering worden gekozen waarbij de financiers kiezen voor een meer bescheiden bankiersfunctie.

Herman Mulder reageert dat het bedrijfsleven kansen ziet in de groeiende bevolking in het Zuiden. Het is van belang om daar koopkrachtige klanten te hebben. Het bedrijfsleven wil gewaardeerd worden in de omgeving waarin het opereert, dat is van belang voor de reputatie. Armoede betekent volgens hem een gebrek aan duurzame ontwikkeling. Het bedrijfsleven kan daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

Joris Voorhoeve benadrukt dat het bedrijfsleven behoefte heeft aan een betrouwbare overheid en goede voorzieningen (onderwijs, medische zorg etc.) De overheid moet voorwaarden schep-

pen voor bedrijven om te investeren in ontwikkelingslanden. Het is volgens hem dus geen goed idee om een groot deel van het OS budget naar het bedrijfsleven te kanaliseren.

Een Nederlands beleidsprobleem?

Vanuit de zaal komt een reactie dat in Nederland de macht tegenover het beleid ontbreekt. De journalistiek doet het wat dat betreft beter dan de universiteiten (bijvoorbeeld Vice versa en The Broker). We moeten kritischer zijn en debat stimuleren, minder DGIS-centraal denken. Er wordt voorgesteld om 1% van het OS budget te besteden aan het kritisch volgen van programma's door journalisten en wetenschappers.

René Grotenhuis stelt dat het initiatief bij actoren in het Zuiden moet liggen, OS/IS is nog te veel een Nederlands probleem. Er is een plek nodig waar samenwerking tussen de verschillende sectoren gestimuleerd wordt; een kenniscentrum.

Peter Heintze vindt dat we de meerwaarde van OS duidelijker moeten verwoorden. Binnen OS is *civil society* als tegenmacht nodig. Maarten Brouwer zegt moeite te hebben met de vraag wat de meerwaarde van OS is, want de vraag is moeilijk te beantwoorden, ook al zijn er veel resultaten behaald. De meerwaarde is contextafhankelijk en moet blijken op het niveau van de partnerlanden. Daar is veel meer resultaat dan in de discussies naar voren komt. Hij is voorstander van het organiseren van tegenmacht tegen de beleidsmacht, vooral door kennisinstellingen. Maar ook hier gaat het erom dat we moeten weten wat tegenmacht inhoudt. Je moet dus nadenken over hoe je dat organiseert. De sector is 'doodgeëvalueerd', maar dit heeft niet tot tegenspraak geleid. Als we het leerproces echt in gang willen zetten, moeten we weg uit de roep om verantwoording.

Op de vraag van Herman Mulder aan welk land we een voorbeeld kunnen nemen met betrekking tot samenwerking tussen de verschillende sectoren, noemt Maarten Brouwer, Zweden. Zweden is qua organisatiegraad op maatschappelijk niveau vergelijkbaar met Nederland, maar daar zijn ze in hun benadering wel explicieter bezig met politieke processen. Interessante partnerlanden zijn landen met een sterke bestuursstructuur, ook al zijn deze lang niet altijd democratisch.

Joris Voorhoeve is tegen het voorstel van de 1% regeling, omdat het kwantificeren van deze doelstelling weinig effectief is. 'De meeste rake opmerkingen kosten tenslotte niets'. We moeten bescheiden zijn als we effecten van OS willen aantonen, want het budget is heel beperkt.

Iemand uit de zaal stelt dat hij in alle presentaties de roep hoorde om continuïteit. Door de focus elke politieke termijn te veranderen zou de voorsprong van Nederland op dit gebied verloren zijn gegaan.

Een ander meent dat het vermogen van de sector 'om zichzelf uit moeras te trekken' wordt beperkt doordat de overheid zowel marktmeester als afnemer is. Er is een spanningsveld tussen

het willen ondersteunen 'daar' (betekent verandering), en de continuïteit 'hier'. Hij geeft het voorbeeld dat hij zijn bakker ook niet gaat vertellen dat hij de komende tien jaar zijn brood bij hem zal kopen.

In reactie hierop stelt iemand voor om een onafhankelijk marktmeester/agentschap te creëren dat sneller, meer vraaggericht en transparanter kan werken. Hier worden klanten (bijvoorbeeld een overheid in het Zuiden die verkiezingen wil uitschrijven, of een NGO of bedrijf, dat een project wil starten) samengebracht met financiers (overheid, NGO's, of bedrijven). Zo beslist de klant welke financier hij kiest.

Terug naar draagvlak

Uit de zaal wordt wederom de zorg geuit over afkalvend draagvlak omdat mensen nu meer stemmen op partijen die OS willen afschaffen. In het syntheserapport staat draagvlak ten onrechte onderaan. Wij voeren hier een technische discussie, maar draagvlak en communicatie moeten als strategie benoemd worden. We lopen het risico dat de ontwikkelingen buiten deze zaal ons inhalen.

Joris Voorhoeve is het daar helemaal niet mee eens. We moeten ons niet druk maken om Geert Wilders en andere critici, temeer omdat zij geen oplossingen bieden. De andere partijen hebben nog steeds grote overeenstemming tussen de basisdoelstellingen van OS (gesteund door tweederde van de bevolking). Bovendien zijn er ook steeds meer particulieren en maatschappelijke organisaties die zich inzetten.

Marianne Douma geeft nogmaals aan draagvlak erg belangrijk te vinden, vooral middels het bevorderen van mondiaal burgerschap. Ook Peter Heintze stelt dat communicatie verbeterd moet worden (doelstellingen en meerwaarde helder communiceren)

Volgens Herman Mulder is 99% van het bedrijfsleven geïnteresseerd om zich vanuit verlicht eigenbelang in te zetten.

René Grotenhuis ziet de discussie over draagvlak als een probleem, maar dit hebben we zelf gecreëerd door te zeggen dat er draagvlak moet zijn. Voor andere projecten is die vraag helemaal niet aan de orde (bijvoorbeeld de deeltjesversneller in Zwitserland). Net als het budget dat beschikbaar is voor onderwijs in Nederland, moeten we het budget voor OS zien als een keuze die politiek is gemaakt en die we niet elke keer hoeven te peilen. Zolang OS gezien wordt als een kwestie van geld, is de draagvlakkwesitie moeilijk (net als de bijstandswet; deze is ook altijd een punt van discussie).

Maarten Brouwer vindt dat we de positieve kanten van OS meer moeten belichten. Qua politiek maakt hij zich weinig zorgen om de vleugels, maar meer om de breuklijnen in het centrum. De draagvlak discussie richt zit altijd op de geldstromen, niet op de andere, even belangrijke as-

pecten: coherentie en kennis. Deze laatste twee zouden prominenter op de agenda moeten verschijnen.

Hulp zou een meer verplichtend karakter moeten hebben. Verder is hij op zich voorstander van een tendersysteem waarin partnerlanden een pakket maken waar donoren op kunnen bieden, al is dit voorlopig nog toekomstmuziek.

Laatste opmerkingen uit de zaal

Jan Donner stelt dat de signalen doen vermoeden dat er het nodige gaat veranderen. Zijn er in de zaal of op het podium nog mensen die vinden dat er dingen mee genomen moeten worden door DPRN?

- Iemand mist de context over effectiviteit in het debat (de Parijs-agenda). Het zou klinken als een 'soort heimwee naar oude OS'.
- We moeten een gesprek aangaan met mensen als Dambisa Moyo.
- We moeten ook inzien dat het draagvlak in ontwikkelingslanden kwetsbaar is geworden doordat leiders het geld in hun zakken stoppen.
- De discussie was niet erg vernieuwend. De tegenbeweging is al in gang gezet door particulieren die het heft in eigen handen nemen. Er is meer zelfreflectie nodig.
- Overall hoor je over vernieuwing en innovatie met betrekking tot processen en producten, maar vanmiddag is hier weinig over gesproken. Hoe kunnen we lokaal ondernemerschap stimuleren?

Het bedrijfsleven als buitenstaander?

Als slotopmerking geeft Herman Mulder aan dat hij als vertegenwoordiger van het bedrijfsleven, de indruk heeft er nog niet helemaal bij te horen. Er is duidelijk behoefte aan een kenniscentrum, want we verstaan elkaar nog niet. De discussie heeft nog niet genoeg oplevert.

Peter Heintze herkent deze indruk van Herman Mulder absoluut niet. Hij erkent dat ontwikkeling zonder de private sector niet mogelijk is en dit is ook al een tijdje bij de PvdA doorgedrongen. Wat hij te weinig hoort is het belang van de *civil society*.

Maarten Brouwer begrijpt de teleurstelling van Herman Mulder niet goed, er zou al veel meer aandacht zijn voor het bedrijfsleven dan daarvoor. Wat hem opvalt, is dat de discussie over bedrijfsleven in partnerlanden helemaal niet moeilijk is. In partnerlanden is het doorgaan een prioriteit dat geld in de private sector geïnvesteerd moet worden (productie en werkgelegenheid). De discussie moet meer met partnerlanden gevoerd worden.

Marianne Douma sluit zich aan bij Herman Mulder waar het gaat om het spreken van verschillende talen.

Joris Voorhoeve geeft nog twee voorbeelden van innovatie: (i) reproductieve gezondheidszorg: ontwikkeling van een vrouwencondoom en (ii) meer aandacht aan het opleiden van politie en justitie.

René Grotenhuis reageert tot slot op de suggestie om met Dambisa Moyo te spreken. We zijn ons ervan bewust dat geld een perverterende werking heeft. Belangrijke vragen zijn daarom: Waar zit de kracht van OS, behalve in het geld? En waar heeft geld zijn kracht verloren? Met betrekking tot Herman Mulders teleurstelling merkt hij op dat dit misschien komt omdat we het hebben over de OS sector. De OS sector is een raar geconstrueerd iets. Dat sectorale begrip van wat OS is, zou moeten verdwijnen, het brengt ons niet verder. We moeten toe naar het loskoppelen van geld en kennis. We doen nu iets met kennis op basis van de programma's die we financieren, het is een afgeleide. We moeten af van de focus op programma's.

Afsluiting

Jan Donner bedankt iedereen voor hun inbreng tijdens deze bijeenkomst. Het is duidelijk dat er van eenduidigheid nog zeker geen sprake is. De gevoelde behoefte aan verandering wordt gedeeld, echter de vormen welke deze zou moeten aannemen is nog onvoldoende helder. De DPRN Task Force staat nu voor de lastige taak de uitkomsten tijdens de zomermaanden om te vormen tot een programma voor de toekomstige OS/IS. Begin september zal het stuk worden uitgebracht en alle deelnemers worden hierover te zijner tijd bericht. We hopen dat het stuk minister Koenders en de politiek zal informeren over de strategische kwesties die spelen ten aanzien van de toekomstige OS architectuur.

Appendix 1 – Programma

Programma DPRN bijeenkomst 15 juni

12:30 – 13:00 uur	Ontvangst en lunch in de Marmeren Hal
13:00 – 13:15 uur	Opening door DPRN voorzitter Jan Donner (dagvoorzitter) in de Grote Zaal
13:15 – 14:15 uur	Sectoraal overleg over de toekomstige agenda en architectuur van de Nederlandse OS/IS <ul style="list-style-type: none">• Bedrijfsleven o.l.v. Herman Mulder → Emmazaal• Wetenschap o.l.v. Peter Nijkamp → Raadzaal• Praktijk o.l.v. René Grotenhuis → Mauritszaal• Beleid o.l.v. Maarten Brouwer → Bestuurskamer
14:15 – 14:45 uur	Pauze
14:45 – 15:45 uur	Presentatie sectorale visies door de vier werkgroepvoorzitters in de Grote Zaal
15:45 – 16:45 uur	Debat over de vier sectorale visies tussen de werkgroepvoorzitters, vertegenwoordigers politieke partijen en aanwezigen in de Grote Zaal Vertegenwoordigers politieke partijen: <ul style="list-style-type: none">• Joris Voorhoeve (VVD)• Marianne Douma (D66)• Peter Heintze (PvdA)
16:45 – 17:00 uur	Reactie werkgroepvoorzitters
17:00 – 17:15 uur	Sluiting door de dagvoorzitter
17:15 uur – --	Borrel in de Marmeren Hal

Appendix 2 – Deelnemers en herkomst naar sectoren

Deelnemerslijst

Nummer	Naam	Organisatie	Sector	E-mailadres
1.	Alexander, M. (Monica)	Jeugdzorg	Beleid	gloria_lake@hotmail.com
2.	Altena, F. (Frank)	Philips	Bedrijfsleven	frank.altena@philips.com
3.	Andriessen, J. (Joost)	Ministerie van Buitenlandse zaken	Beleid	dco@minbuza.nl
4.	Baan, P. (Pieter) de	SNV / DPRN Task Force	Praktijk	pdebaan@snvworld.org
5.	Bakker, W.E. (Wieger)	Universiteit Utrecht	Wetenschap	w.e.bakker@uu.nl
6.	Bieckmann, F. (Frans)	Wereld in Woorden / The Broker	Overige	fbieckmann@chello.nl
6.	Bierma, P. (Pieter)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	pieter.bierma@minbuza.nl
7.	Boele van Hensbroek, P. (Pieter)	Universiteit Groningen – CDS	Wetenschap	p.boele@rug.nl
9.	Boeren, A. (Ad)	Nuffic	Praktijk/Wetenschap	aboeren@nuffic.nl
8.	Boot, R. (René)	Tropenbos International	Wetenschap/Praktijk	rene.boot@tropenbos.org
9.	Bosma, R. (Roel)	Wageningen Universiteit	Wetenschap	roel.bosma@wur.nl
10.	Bouwmeester, E. (Eric)	Fortis Bank Nederland	Bedrijfsleven	eric.bouwmeester@fortis.com
11.	Brouwer, M. (Maarten)	Ministerie van Buitenlandse zaken	Beleid	maarten.brouwer@minbuza.nl
12.	Bruggeman, H. (Hedwig)	Agri-ProFocus	Praktijk	hbruggeman@agri-profoc.us.nl
13.	Bruggenkamp, A. (Ammarens)	FMO	Bedrijfsleven	a.bruggenkamp@fmo.nl
14.	Bruning, E. (Evelijne)	Vice Versa	Overige	evelijnebruning@yahoo.co.uk
15.	Chojnacka A. (Anna)	1%CLUB	Praktijk	anna@1procentclub.nl

16.	Crijns, G. (Gemma)	ECSAD	Praktijk	gcrijns@xs4all.nl
17.	Cummings, S. (Sarah)	Context, International Cooperation	Praktijk	sc@developmenttraining.org
18.	Dijksterhuis, R.G. (Robert)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	rg.dijksterhuis@minbuza.nl
19.	Donner, J. (Jan)	KIT / DPRN Task Force	Praktijk	j.donner@kit.nl
22.	Douma, M. (Marianne)	D66	Overige	m.douma@ziggo.nl
20.	Dove, F. (Fiona)	Transnational Institute	Beleid	fdove@tni.org
21.	Drinkwaard, W.S. (Wouter)	Technische Universiteit Eindhoven	Wetenschap	wsdrinkwaard@gmail.com
22.	Dullaert, M. (Marc)	KidsRights	Bedrijfsleven	info@kidsrights.nl
26.	Eenhoorn, J.W. (Hans)	VN Taskforce on Hunger (voorheen Unilever)	Bedrijfsleven	j.w.eenhoorn@inter.nl.net
23.	Elsen, D. (Dirk)	SNV	Praktijk	delsen@snvworld.org
24.	Enthoven, C. (Chris)	Wereld Natuur Fonds	Praktijk	centhoven@wwf.nl
25.	Frieling, I.M. (Irene)	Interface for Cycling Expertise	Praktijk	i.m.frieling@wanadoo.nl
26.	Garssen, A. (Annemarie)	Werkgroep Ecologie en Ontwikkeling – IUCN	Praktijk	weo@iucn.nl
27.	Geerling, C. (Chris)	Carnbee Consult	Bedrijfsleven	carnbee.consult@hetnet.nl
28.	Geest, N. (Natasja) van der	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	natasja-vander.geest@minbuza.nl
29.	Gerritsen, M. (Marco)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	marco.gerritsen@minbuza.nl
30.	Glimmerveen, G. (Geert)	G.Glimmerveen Management & Advies	Beleid	g.glimmerveen@hotmail.com
31.	Gondwe, M. (Mtinkheni)	Nuffic	Praktijk	mgondwe@nuffic.nl
32.	Groenberg, P. (Pippa)	Warner Strategy & Fundraising	Praktijk	groenberg@wsfr.nl
33.	Groot, T. (Tijmen) de	DPRN	Wetenschap	tijmen.degroot@dprn.nl
34.	Grotenhuis, R. (René)	Cordaid	Praktijk	rgr@cordaid.nl

35.	Gruiters, J. (Jan)	DPRN / IKV Pax Christi	Praktijk	gruiters@ikvpaxchristi.nl
36.	Gruppen, P. (Pieterneel)	NCDO	Praktijk	p.gruppen@ncdo.nl
37.	Hees, A. (Amal) van	Amnesty International	Praktijk	vanhees@bart.nl
38.	Heintze, P. (Peter)	Evert Vermeer Stichting / PvdA	Beleid	pheintze@evertvermeer.nl
39.	Helden, G. (Geneviève) van	Vficino, inter-cultureel onderzoek & ontwerp	Wetenschap	vficino@wxs.nl
40.	Hensing, J.E. (Janne)	Ministerie van OC&W	Beleid	j.e.hensing@minocw.nl
41.	Hilhorst, T. (Thea)	KIT	Praktijk	t.hilhorst@kit.nl
42.	Hoogendonk, H. (Henk)	Zelfstandig	Overige	henkhoog@planet.nl
43.	Hummel, H. (Henk)	Amnesty International	Praktijk	harry.hummel@xs4all.nl
44.	Jansen, I. (Inge)	Agri-ProFocus	Praktijk	ijansen@agri-profocust.nl
45.	Jong, M.H. (Henk) de	Ministerie van LNV	Beleid	m.h.de.jong@minlnv.nl
46.	Kat-van Meurs, I. (Ida) de	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	ida-de.kat@minbuza.nl
47.	Kerk, A. (Annemiek) van de	Prisma	Praktijk	avandekerk@prismaweb.org
48.	Klaver, D. (Dieuwke)	Wageningen International	Praktijk	dieuwke.klaver@wur.nl
49.	Konijn, P. (Peter)	Cordaid	Praktijk	pon@cordaid.nl
50.	Koolwijk, T. (Theo) van	Warner Strategy & Fundraising	Praktijk	koolwijk@wsfr.nl
51.	Koopman, N.D.L. (Nicolette)	Ministerie van LNV	Beleid	n.d.l.koopman@minlnv.nl
52.	Kouwenaar, K. (Kees)	Vrije Universiteit - CIS	Wetenschap	k.kouwenaar@dienst.vu.nl
53.	Kraaij, F.P.M. (Fred) van der	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	fpm-vander.kraaij@minbuza.nl
54.	Krombeen, A. (Alinda)	CARE Nederland	Praktijk	adin-da.krombeen@carenederland.org
55.	Kroon, J. (Judith) de	NWO-WOTRO	Wetenschap	j.dekroon@nwo.nl
56.	Kusters, K. (Koen)	DPRN/Universiteit van Amsterdam	Wetenschap	k.kusters@uva.nl
57.	Lake, G. (Gloria)	Vrije Universiteit	Wetenschap	gloria_lake@hotmail.com
62.	Lansink, T. (Ton)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	ton.lansink@minbuza.nl

		Zaken		
58.	Leenstra, M. (Melle)	Ministerie van Buitenlandse Zaken / Afrika Studiecentrum	Beleid	melle.leenstra@gmail.com
59.	Lock, J. (Jan)	Woord en Daad	Praktijk	j.lock@woordendaad.nl
60.	Lopera, P. (Paula)	Chakana	Praktijk	loperis@yahoo.com
61.	Miedema, M. (Mathilde)	TNO	Wetenschap	mathilde.miedema@tno.nl
67.	Molenaar, H. (Henk)	NWO-WOTRO	Wetenschap	h.molenaar@nwo.nl
62.	Monteiro, M. (Manuela)	Hivos	Praktijk	d.buutveld@hivos.nl
63.	Mulder, H. (Herman)	Adviseur Duurzame Ontwikkeling (voorheen ABN-AMRO)	Bedrijfsleven	mrhermanmulder@gmail.com
64.	Neeteson, J.J. (Co)	Ministerie van LNV	Beleid	j.j.neeteson@minInv.nl
65.	Niessen, L. (Louis)	Erasmus Universiteit	Wetenschap	lniessen@jhsph.edu
66.	Nigten, V. (Vanessa)	WRR	Wetenschap	nigten@wrr.nl
67.	Nijkamp, P. (Peter)	Vrije Universiteit	Wetenschap	pnijkamp@feweb.vu.nl
74.	Noor, M.N. (Mina)	Maastricht School of Management	Wetenschap	mn.noor@gmail.com
68.	Paardekooper, B. (Brechtje)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	brecht.paardekooper@minbuza.nl
69.	Pasveer, B. (Bernike)	ECDPM/DPRN Task Force	Wetenschap	bp@ecdpm.org
70.	Popma, M. (Marissa)	Vrije Universiteit - CIS	Praktijk	marissa.popma@gmail.com
71.	Rebergen, C. (Christiaan)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	christiaan.rebergen@minbuza.nl
72.	Rijneveld, H. (Hans)	MDF Training & Consultancy	Praktijk	hr@mdf.nl
73.	Rijniers, J. (Jeroen)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	jeroen.rijniers@minbuza.nl
74.	Roos, I. (Iem)	SID NL	Overige	i.roos.sid@socires.nl
75.	Ros-Tonen, M.A.F. (Mirjam)	DPRN / Universiteit van Am-	Wetenschap	mirjam.ros@dprn.nl

		sterdam		
76.	Ruben, R. (Ruerd)	CIDIN	Wetenschap	r.ruben@maw.ru.nl
77.	Scheer, R.J. (Robert-Jan)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	robert-jan.scheer@minbuza.nl
78.	Scherjon, D.P. (Dick)	Rabobank Nederland	Bedrijfsleven	d.p.scherjon@rn.rabobank.nl
79.	Schipper, J. (Julia)	Cordaid	Praktijk	j.j.schipper@gmail.com
80.	Schulpen, L. (Lau)	CIDIN	Wetenschap	l.schulpen@maw.ru.nl
81.	Schut, A. (Agaath)	Nederlands Centrum voor Inheemse Volken	Praktijk	agaath@nciv.net
82.	Sheikh, K. (Khalid)	Sheikh International consultancy	Bedrijfsleven	khalidsheikh@live.nl
83.	Sijbrandij, P. (Peter)	Zelfstandig	Praktijk	petereda@hotmail.com
84.	Sleen, M. (Max) van der	Ecorys	Bedrijfsleven	max.vandersleen@ecorys.com
85.	Smals, L. (Laurens)	TESITO	Bedrijfsleven	laurens@novastrada.com
86.	Snelder, H. (Herman)	MDF Training & Consultancy	Praktijk	hs@mdf.nl
87.	Specker, H. (Herman)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	dek@minbuza.nl
88.	Stevens, S. (Sam)	VNO-NCW	Bedrijfsleven	stevens@vno-ncw.nl
89.	Tafahomi, M. (Mahasti)	Delta C Design & Architecture	Praktijk	etoile@ziggo.nl
90.	Timmerman, M.D.A.M (Max)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	max.timmerman@minbuza.nl
91.	Tuitert, G. (Gerrie)	NWO-WOTRO	Wetenschap	g.tuitert@nwo.nl
92.	Veenstra, B. (Bart)	KIT	Praktijk	b.veenstra@kit.nl
93.	Verbaken, K. (Karin)	Consultora	Praktijk	consultora@planet.nl
94.	Vis, J.K. (Jan Kees)	Unilever	Bedrijfsleven	jan-kees.vis@unilever.com
95.	Visser, B. (Benjamin)	Centrum tot Bevordering van Import uit OS landen	Beleid	benjaminvisser@hotmail.com
96.	Visser, R. (Rob)	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	rob.visser@minbuza.nl

97.	Voorhoeve, J. (Joris)	Raad van State / VVD	Beleid	j.voorhoeve@raadvanstate.nl
98.	Vorstenbosch, M. (Minke)	Centrum tot Bevordering van Import uit OS landen	Beleid	mvorstenbosch@cbi.eu
99.	Vries, K.C.M. (Kim) de	DPRN	Beleid	kim.devries@dprn.nl
100.	Vugt, S. (Simone) van	Wageningen International	Praktijk	simone.vanvugt@wur.nl
108.	Wientjes, J. (Jaap)	Finance for Projects	Bedrijfsleven	jaapwientjes@financeforprojects.nl
101.	Wijdemans, R. (Rob)	Royal Haskoning	Bedrijfsleven	r.wijdemans@royalhaskoning.com
102.	Woerds, S. (Sandra) ter	NCDO	Praktijk	s.ter.woerds@ncdo.nl
103.	Ijssel, W.J. (Wijnand) van	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Beleid	wj-van.ijssel@minbuza.nl
104.	Zanen, S. (Sjoerd)	MDF Training & Consultancy	Praktijk	sz@mdf.nl

Appendix 3 – Stellingen voor het bedrijfsleven: ter voorbereiding op de bijeenkomst

I. Doelstellingen, beleid en strategie

1. Doel van OS is duurzame ontwikkeling bewerkstellingen vanuit ecologisch, sociaal en economisch oogpunt. (Stelling 1 WG Peter Nijkamp)
2. De OS/IS sector moet zich heroriënteren op de onderliggende waarden en normen en deze duidelijker benoemen. (Stelling 1 WG Maarten Brouwer)
3. Binnen ontwikkelingssamenwerking dient economische ontwikkeling als zwaarste te tellen. (Stelling 3 WG Peter Nijkamp)
4. *Ownership/vraagsturing* moet goed in balans zijn met aanbodsturing. Verlicht eigenbelang mag een rol spelen in OS/IS omdat de kwaliteit van de inspanning ermee gediend is. Een goede balans tussen vraag en aanbod leidt automatisch tot specialisatie. (Stelling 5 WG Maarten Brouwer)
5. Investeren in de economische groei (private sector) van een land, in samenhang met het Nederlandse bedrijfsleven, is de meest duurzame vorm van ontwikkelingssamenwerking en daarmee een heel nuttige aanvulling op OS. (Stelling 5 WG Herman Mulder)
6. De Nederlandse OS-inspanningen dienen zich te concentreren op die sectoren waar Nederland een comparatief voordeel heeft (Stelling 9 WG Peter Nijkamp)
7. OS/IS zou zich sterk moeten richten op de kerncompetenties van Nederland en mag worden gekoppeld aan Nederlandse belangen. (Stelling 9 WG Herman Mulder)
8. Er mag best sprake zijn van gebonden hulp, mits daar een goede monitoring aan gekoppeld wordt. (Stelling 10 WG Peter Nijkamp)
9. De Global Green, Fair, Ethical New Deal (UNEP) geeft Nederland een unieke kans om traditionele OS te vervangen door internationale duurzame ontwikkelingssamenwerking (IDOS) via een onafhankelijk, vraaggestuurd *clearing house* van duurzaamheidsinitiatieven uit het Zuiden waarop Nederlandse en internationale bedrijven en maatschappelijke organisaties kunnen inschrijven, met gehele of gedeeltelijke matching door Nederlandse overheid; verdere facilitering door overheid door nieuwe instrumenten, inclusief groene en sociale belastingprikkelers. (Stelling 4 WG Herman Mulder)

II. Structuur : multilateraal, bilateraal, civilateraal

10. Multilaterale organisaties zouden zich meer moeten ontwikkelen tot *'donor of last resort'*. (Stelling 10 WG Maarten Brouwer)
11. Een verdere vermaatschappelijking van ontwikkelingssamenwerking leidt niet tot een verdere versnippering en minder effectieve inzet van OS gelden maar juist tot een verrijking van de IS relaties. (Stelling 12 WG Herman Mulder)
12. Bilaterale hulprelaties moeten onderdeel zijn van een breed scala van samenwerkingsrelaties, op basis van wederzijds belang ontwikkeld. (Stelling 6 WG Herman Mulder)
13. De OS/IS sector bestaat uit een wirwar van organisaties, netwerken, initiatieven en betrokken individuen. De sector dient een open structuur te ontwikkelen die recht doet aan dit complexe veld en de aanwezige ideeën en energie weet te mobiliseren voor het gemeenschappelijke doel. (Stelling 11 WG Herman Mulder)

III. Randvoorwaarden

14. Afhankelijkheid van financiële hulp moet worden verminderd en worden vervangen door ruimte voor ondernemerschap en het creëren van een *enabling environment*. (Stelling 2 WG Herman Mulder)
15. De huidige politiek gestuurde, hulpgeoriënteerde Ontwikkelingssamenwerking moet omgebouwd worden tot maatschappelijk gedreven, klantgerichte internationale samenwerking gericht op breed-gedefinieerde duurzame (incl. groene) ontwikkeling met focus op zowel 'armen' als 'aankomende' middenklasse, met bedrijfsleven (incl. MKB) en ontwikkelingsorganisaties als 'drijvende' spelers, elk vanuit hun eigen rol, professionaliteit en belang, en beleids-ingekaderd en gefaciliteerd door de overheid (kabinetsbreed) en ondersteund door Academia. (Stelling 3 WG Herman Mulder)
16. Ontwikkelingssamenwerking moet gericht zijn op zelfstandigheid, zelfwerkzaamheid en gelijke kansen én het, na verloop van tijd, overbodig maken van de hulprelatie. (Stelling 5 WG Peter Nijkamp)
17. OS/IS taken zouden op basis van marktorientatie moeten worden uitbesteed aan een onafhankelijk projectbureau. (Stelling 6 WG Peter Nijkamp)
18. Partnerschappen en andere vormen van samenwerking tussen kanalen vormen het nieuwe ontwikkelingsparadigma. (Stelling 8 WG Peter Nijkamp)
19. Het bedrijfsleven is een onderschatte en onderbenutte kracht in OS/IS terwijl deze een essentiële rol zou moeten spelen. (Stelling 8 WG Maarten Brouwer)

20. Er zit veel goede en nuttige kennis in het multilaterale kanaal. Daarover moet onafhankelijk van de financiering kunnen worden beschikt. Daarnaast moet meer geïnvesteerd worden in het opbouwen van een agenda voor beleids- en praktijkgerichte kennis in Nederland en in een bundeling van kennis op Europees niveau. (Stelling 11 Maarten Brouwer)

IV. Benodigde stappen: communicatie en draagvlak

(geen stellingen gerubriceerd)

Mei 2009

Herman Mulder

Appendix 4 – Stellingen voor het bedrijfsleven: input voor de DPRN bijeenkomst

Deze stellingen zijn gebaseerd op een selectie van 20 stellingen die door de vier werkgroepen met het oog op de rol van het bedrijfsleven zijn geformuleerd, en nadien door individuele deelnemers van commentaar is voorzien

I. Doelstellingen, beleid en strategie

1. Doel van Ontwikkelingssamenwerking is wereldwijd, op basis van onderliggende waarden en normen, duurzame ontwikkeling te bewerkstelligen vanuit een economisch, sociaal, ecologisch en klimaat oogpunt.
2. Het bedrijfsleven speelt hierbij als partner van de overheid een cruciale rol: het beschikt over de kennis, middelen en de capaciteit om de doelstellingen van OS in praktijk te brengen, daarbij gedreven door haar eigenbelang (voedsel- en distributie ketens, directe investeringen), ingebed in haar algemene maatschappelijke verantwoordelijkheid.
3. Om maximale toegevoegde waarde te realiseren voor het Nederlandse OS-beleid en de vraag vanuit de ontwikkelingslanden zal dat beleid zich vooral moeten laten leiden door kerncompetenties en belangen van het Nederlandse bedrijfsleven.

II. Structuur: multilateraal, bilateraal, civilateraal

4. Multilaterale organisaties zouden zich moeten beperken tot een complementaire rol: enerzijds ontwikkelen tot katalysators/*enablers* van nieuwe, duurzame ontwikkeling en anderzijds als *'donor of last resort'*.
5. Bilaterale ontwikkelingsrelaties tussen overheden moeten ook vooral *'enabling'* zijn om civilaterale samenwerkingsverbanden aan 'vraag-' en 'aanbod-' zijde te stimuleren.
6. Efficiënte en effectieve civilaterale ontwikkelingsrelaties vereisen, ondanks hun noodzakelijke veelheid en verscheidenheid, *multistakeholder* coördinatieplatforms op het gebied van kennis en beleidsontwikkeling; NL moet de ambitie hierop internationaal 'leidend' te zijn.

III. Randvoorwaarden

7. Van afhankelijkheid creërende hulp door (donor-) overheden aan overheden in ontwikkelingslanden, naar op wederkerigheid gebaseerde samenwerking tussen maatschappelijke organisaties, met vooral aandacht voor eigen verantwoordelijkheid, capaciteits- en institutievorming en ondernemerschap. Hulprelaties behoren slechts van tijdelijke aard te zijn.
8. De huidige, vooral politiek gestuurde, hulpgeoriënteerde ontwikkelingssamenwerking moet worden omgebouwd tot een maatschappelijk gedreven, klant(=vraag) gerichte, gelijkwaardige samenwerking met focus op zowel 'armen' als de 'aankomende middenklasse' in ontwikkelingslanden, met een overheid die zich beperkt tot het scheppen van randvoorwaarden.
9. De internationale vergroening en vermaatschappelijking van 'economie' geeft NL een unieke kans een leiderschapsrol te spelen, mede op basis van de prominente positie van het NL be-

drijfsleven ook op gebied van 'duurzaamheid' en die van de leidende ontwikkelingsorganisaties/NGO's , alsook de bewezen samenwerking op *multistakeholder* basis.

IV. Benodigde stappen: communicatie en draagvlak

10. NL moet een *multistakeholder* IS kenniscentrum (op gebied van beleid, instrumenten, output, impact) creëren; hiertoe moet ook behoren een international opererend 'clearing house/exchange', om vraag en aanbod naar ontwikkelingsinterventies te publiceren en samenwerking tot stand te brengen.
11. De NL overheid zal fiscale en andere impulsen moeten geven om samenwerking met ontwikkelingslanden te bevorderen, zoals faciliteren van financiering- en goederenstromen (zeker nu: politieke- en klimaat- risicodekking), kennis/technologie-uitwisseling. Een gemengde Task Force zal met voorstellen moeten komen.

Herman Mulder, Bussum 13 juni 2009

Appendix 5 – Kennis overtreft een sterke arm (Euripides)

Enige beschouwingen over de 47 DPRN stellingen vanuit de sector ‘Kenniss’

Ontwikkelingssamenwerking Nieuwe Stijl (ONS)

Ontwikkelingsbeleid in een open wereldeconomie vraagt om een volwassen aanpak, waarbij gemeenschappelijke belangen in plaats van eenzijdige diaconia voorop staan (behalve uiteraard in geval van calamiteiten). Tekortkomingen in minder ontwikkelde landen zullen moeten worden weggelaten om een duurzame ontwikkeling in de driehoek economie–samenleving–ecologie mogelijk te maken. Directe interventies zijn vaak op lange termijn minder effectief. De opgave zal vooral zijn de voorwaarden voor evenwichtige ontwikkeling te scheppen, op basis van adequate investeringen in *‘human capital’*, *‘social capital’* en *‘infrastructural capital’*.

De 47 DPRN stellingen bieden een gevarieerd palet aan ideeën, beweringen en kritieken aangaande de vraag hoe in een globaliserende wereld daadwerkelijk een bijdrage te leveren valt aan de verbetering van de sociaal–economische omstandigheden van behoeftige medemensen in minder ontwikkelde landen en regio’s. De Nederlandse beleidsinitiatieven en financiële overdrachten – met een omvang groter dan de inzet van publieke middelen voor R&D – kunnen niet bogen op een eclatant succes. Achtereenvolgende ministers van ontwikkelingssamenwerking hebben voortdurend het roer omgegooid (waardoor het schip wel een iets andere koers ging varen), maar de resultante van elkaar soms tegensprekende koerswijzigingen heeft geen *‘high performance’* model opgeleverd.

Natuurlijk is kritiek gemakkelijk te leveren, zowel aan donor– als aan receptorzijde. Maar is daarmee alles gezegd? Of is het fenomeen ‘ontwikkelingssamenwerking’ toe aan een totale revisie? Bij de ontwikkeling van een ‘ontwikkelingssamenwerking nieuwe stijl’ (ONS) is voldoende aandacht nodig voor de hierna te noemen kritieke succesfactoren (KSF).

KSF1: Balans tussen emotie en rationaliteit

Ontwikkelingssamenwerking is geboren uit altruïsme, met het doel de minderbedeelden in achtergebleven landen daadwerkelijk te helpen (‘ontwikkelingshulp’, OH). Nederland heeft daarin vaak een voorbeeldfunctie voor andere landen vervuld, en nog steeds blijkt dat Nederland in geval van acute nood (hongersnood, overstroming etc.) bereid is de portemonnee te trekken. Maar structurele financiële transfer voor mensen in nood heeft al gauw het risico tot hetzij paternalisme te vervallen, hetzij in een bodemloze put te veranderen.

Door mensen in nood daadwerkelijk bij hun eigen toekomst te betrekken (en competenties te delen) is geleidelijk aan ontwikkelingssamenwerking (OS) in zwang gekomen. Zo’n rationalisering van het conventionele OH heeft veel goede kanten, maar gaat uit van hetzij een ongecontroleerd *‘self-reliance’* concept (waarbij toezicht op de besteding verloren gaat), hetzij een bureaucratisch controlemodel (waarbij de ‘overhead’ – inclusief corruptie – de pan uitrijst). OS komt aldus in een weinig vruchtbaar isolement te staan. En daarmee is het welzijn van mensen onder de armoedegrens niet gediend, laat staan dat er sprake is van een duurzame ontwikkeling

à la Brundtland, waarbij economie, samenleving en ecologie met elkaar een dynamische balans vormen.

In een globaliserende wereld dienen voor ieder zinvolle kansen en perspectieven te worden geschapen. Daartoe is open internationale samenwerking in een wereld zonder protectionisme een goed middel. Internationale samenwerking (IS) vormt daarmee de nieuwe koepel voor OH en OS. Maar ook hier dient het streven naar meer efficiency en effectiviteit via het 'recht van de sterkste' te worden gekoppeld aan leefbare en duurzame randvoorwaarden t.a.v. de minder bedeelde landen. De markt alleen zal dit niet kunnen realiseren, en daarom is er behoefte aan '*principal agents*' die mede de belangen van minder ontwikkelde landen bewaken. NGO's kunnen hierbij een belangrijke advies-, makelaars- en netwerkfunctie vervullen.

KSF2: Een transparant doelstellingencomplex

Het ontwikkelingsdebat kenmerkt zich niet alleen door een combinatie van emotie en rationaliteit, maar ook door een verwarring over doeleinden en middelen, op diverse niveaus van beleidsontwikkeling en -uitvoering. Een structurele bijdrage aan het lot van behoeftigen, die onder de armoedegrens leven, vanuit een sociaaleconomisch en ecologisch duurzaamheidsperspectief, lijkt een goed ankerpunt te vormen voor ontwikkelingsbeleid. Daartoe zijn uiteraard middelen nodig, maar deze noodzakelijke voorwaarde vormt nog geen voldoende voorwaarde. Evenzeer nodig zijn visie, daadkracht, inzet en opoffering aan zowel donor- als receptorzijde: zonder een voorzienbaar realiteitsgehalte zal elke ontwikkelingsinspanning gericht op '*human development*' falen.

Een belangrijke factor bij het succes van ontwikkelingsinspanningen wordt gevormd door contextuele factoren, zoals het vigerende politieke systeem, de heersende sociaaleconomische verhoudingen, de mate van democratie en corruptie, etc. Deze zaken laten zich op korte termijn niet veranderen, en als men dat al wil, halen donorlanden zich snel het verwijt van paternalisme op de hals. '*Good governance*' vormt evenwel nog steeds een sleutelfactor, inclusief lokaal leiderschap.

Daarbij zal een grotere mate van professionalisering en rationalisering nodig zijn; de besteding van veel publieke middelen doet de roep opkomen van een grotere '*accountability*'. Als een deel van de ontwikkelingsgelden bij de rijkere bovenlaag terecht komt of als de besteding van ontwikkelingsmiddelen onacceptabele machtsposities in stand houdt, is de geloofwaardigheid van het ontwikkelingsbeleid in het geding. Daar waar rigide contextuele factoren een slagvaardige ontwikkelingsinspanning in de weg staan, dient een radicaal andere keuze te worden gemaakt (uiteraard geldt dit niet voor acute noodsituaties).

Ontwikkeling van een rationeel en toetsbaar doelstellingencomplex kan dan behulpzaam zijn, maar dat vergt toetsing van diverse voorstellen voor duurzame ontwikkeling op basis van concurrerende '*proposals*', die door één professioneel agentschap op afstand (een onafhankelijk wetenschappelijk opererend projectbureau) worden beoordeeld, waarbij via evenwichtige '*assessment*' (onder meer op basis van benchmark-analyses) tot wetenschappelijk verantwoorde keu-

zen wordt gekomen. Een vergelijking met de tweede geldstroom dringt zich op; ook daar blijkt professionele toetsing op basis van competitie tot een hoge kwaliteit van voorstellen en uitvoering te leiden. Uitgangspunt dient daarbij te zijn dat elke ontwikkelingsinspanning eindig is in de tijd: OS dient zichzelf overbodig te maken na verloop van tijd.

KSF 3: Een onzichtbare ontwikkelingshand

Ontwikkelingsbeleid wil – in politiek opzicht – succes zien, maar de idee dat tijdens één regeerperiode reeds evident zichtbare successen kunnen worden geboekt is een illusie. Duurzame ontwikkeling is een zaak van lange adem. Het blijkt dat landen met een goed ontwikkelingsrecord dat meestal grotendeels op eigen kracht en met gebruikmaking van de potenties van marktconcurrentie hebben gedaan. Daarom is een drastische oriëntatie van ontwikkelingsbeleid richting IS van groot gewicht: IS gaat uit van open internationale handel, zonder handelsbarrières, met comparatieve voordelen voor slimme actoren. Daarbij zullen slagvaardig handelen en marktconform gedrag zorgen voor een betere en meer innovatieve positionering van ontwikkelingslanden in de internationale arena, op basis van hun eigen inzet en creativiteit, en met behulp van een slagvaardig lokaal ondernemerschap. Handel op basis van IS zorgt wel voor *'filtering down'* van ontwikkelingsbaten via de middengroepen, mits barrières veroorzaakt door contextuele factoren effectief bestreden kunnen worden.

Uiteraard is er niets op tegen om tijdelijk sommige landen een *'preferential treatment'* te geven, als daarmee een blokkade kan worden geslecht. Eveneens valt er weinig in te brengen tegen 'gebonden hulp' op basis van coöperatie en partnerschap met lokale actoren. Nederlands belastinggeld kan immers dienen om zowel minder begunstigde regio's te helpen als het Nederlandse bedrijfsleven een duwtje in de rug te geven, met name in die sectoren waar Nederland een comparatief voordeel heeft. Daarmee wordt automatisch ook meer focus in IS bereikt. Echter, bedacht dient te worden dat IS niet uit mag zijn op een korte termijn succes, maar structureel tot een versterking van duurzame ontwikkeling dient te leiden.

KSF 4: Kennis als ontwikkelingsmotor

Indien ONS een verfrissende en effectieve aanpak wil realiseren, dienen ontwikkelingsinitiatieven uit te gaan van het maximaliseren van de sociaaleconomische mogelijkheden van minder geprievilegieerden in armere landen of regio's, door op efficiënte wijze met behulp van Nederlandse financiële middelen realistische kansen te scheppen die een duurzame ontwikkeling bevorderen, en waar mogelijk op basis van wederzijds economisch belang. In het algemeen wordt de vooruitgang het beste gediend door middel van investeringen in kennis die aan een brede laag van de bevolking ten goede komen.

De creatie van 'kennisargonauten' met een ondernemende geest zal moeten geschieden op basis van gemeenschappelijke *'tailor-made'* kennisproductie en –uitwisseling. Daarmee wordt een lange termijn structurele verbetering gerealiseerd, zoals uit diverse succesvoorbeelden van de geschiedenis van ontwikkelingslanden blijkt. Nederland heeft een rijk scala uit goed toepasbare wetenschappelijke kennis, bijv. t.a.v. water, landbouw, milieu en medische zorg. Bovendien is de internationalisering van de wetenschap in Nederland ver voortgeschreden en zijn wetenschap–

pelijke uitwisselingsprogramma's gemeengoed geworden, daarin gesteund door organisaties als NUFFIC, AIESEC en NWO. Kennis kan dus een belangrijk speerpunt voor IS vormen met ontwikkelingslanden, mits er een openheid is op de internationale markt voor kenniswerkers (men denke aan de visaproblemen). Maar kennis is in het algemeen redelijk *'footloose'* en dus is *'open access'* in principe relatief eenvoudig.

Door aan te sluiten bij sterke Nederlandse onderzoek- en innovatiespeerpunten en door participatie in internationale kennisnetwerken, is het mogelijk voor ontwikkelingslanden een betere toegang tot mondiale kennis- en technologieclusters te krijgen, waarmee de broodnodige capaciteitsopbouw in deze landen bevorderd kan worden. Het valt daarom te overwegen bij elk IS-voorstel op zijn minst een toets uit te voeren naar de mate waarin *'human capital'* (in de vorm van kennis en innovatie) een kritische rol speelt. Het Nederlandse kennisbestel kan daarin een grote rol spelen. In dat kader kan met ook denken aan de uitgifte van kennisvouchers bij ontwikkelingsplannen, te besteden bij Nederlandse kennisinstellingen. Op deze wijze kunnen reciprociteit en solidariteit prachtig in elkaar worden geschoven, en kan op structurele wijze (sociaal-)economische vitaliteit gekoppeld worden aan duurzaamheid.

Epiloog

Er is behoefte aan gedurfde nieuwe initiatieven in het ontwikkelingsbeleid. Ondernemerschap, vrije handel en kennis vormen daarbij de sleutelwoorden, binnen een goed geregisseerd marktstelsel in ontwikkelingsregio's of -landen. OS is geleidelijk bezig naar de volwassenheid te groeien, waarbij eenzijdige 'zorgplicht' en *top-down* paternalisme aan het verdwijnen zijn. Daar hoort echter ook bij dat de adolescent geleidelijk aan zijn/haar eigen broek moet ophouden, zodat er sprake is van gelijkwaardigheid in partnerschap tussen donorlanden en receptorlanden.

Dat proces gaat echter niet snel genoeg, de resultaten zijn soms teleurstellend, en de besteding van de OS-middelen roept veel vragen op, met als gevolg dat het OS-draagvlak aan het afbrokkelen is (meer dan de helft van de Nederlandse bevolking vindt dat OS-middelen niet goed worden besteed en dat het anders moet). De economische recessie zal dat gevoel - al dan niet misplaatst - nog aanwakkeren. Het laatste laat overigens onverlet dat in geval van acute nood (calamiteiten, honger etc.) de bereidheid van de Nederlandse bevolking financieel steun te verlenen groot is. Het is dus niet zo dat de Nederlander zich het lot van de medemens niet aantrekt, maar hij/zij wenst wel de garantie te hebben dat de euro goed terecht komt, en wel bij de desbetreffende doelgroep.

IS - en meer in het algemeen ONS - dient zich daarbij te richten op de vraag hoe via strategische internationale samenwerking een structurele verbetering in probleemgebieden bereikt kan worden, zodanig dat aan de elementaire levensbehoeften is voldaan. ONS betekent dus niet een vermindering in ontwikkelingsinspanningen, maar een ander oriëntatie die meer professioneel en *'accountable'* van aard is.

Juni 2009

Peter Nijkamp

Appendix 6 – De praktijk aan zet

Enkele beschouwingen in voorbereiding op de DPRN-bijeenkomst van 15 juni 2009

Tijdens de bijeenkomsten van april is een rijke oogst verzameld van gedachten en overwegingen, theses en antitheses over de toekomst van ontwikkelingssamenwerking.

Wat levert, met dank aan de noeste arbeid van degenen die de samenvatting van de stellingen hebben gemaakt, het geheel op voor *practicioners*? Met welke inzet kunnen we als praktijkmensen aan de slag tijdens de bijeenkomst van 15 juni?

- Het onderscheid dat gemaakt wordt tussen OS (armoedebestrijding, *human development*) en OS/IS als gericht op duurzame ontwikkeling en globale vraagstukken is problematisch vanuit het perspectief van de praktijk. Het brengt een scheiding aan tussen armoede en nieuwe urgente globale vraagstukken. Die scheiding helpt ons niet verder. In de praktijk van het werk laten beiden zich met elkaar verbinden. Klimaatsverandering en het groeiende tekort aan water is van directe invloed op de armoede van de pastoralisten in Kenia, Oeganda en Ethiopië. Armoede is ook een onmiskenbaar facet van het migratievraagstuk dat zich wereldwijd aandient. En de oliewinning in Tsjaad en de gevolgen daarvan voor de armoede van de lokale bevolking zijn direct aantoonbaar, net als de vraag naar al of niet grootschalige sojaverbouw in Brazilië of palmolieplantages in Indonesië.
- Klimaatadaptatie vraagt daarom niet in alleen om lange termijn milieumaatregelen, maar ook om korte termijn armoedemaatregelen. Migratie ondermijnt voor de lange termijn het *human capital* in ontwikkelingslanden. Maar misschien vergroot het voor de korte termijn het inkomen als gevolg van *remittances*. De agenda's dringen elkaars domein over en weer binnen. In dat perspectief is het onderscheid tussen een klassieke OS-agenda en een nieuwe IS agenda niet voldoende. Juist praktijkmensen zien de overgangen elke dag en kunnen niet zo goed uit de voeten met het antithetische karakter van de conclusie.
- Die samenhang vind ik terug in het begrip 'pro-poor IS agenda' uit de werkgroep van Maarten Brouwer en in de omslag van sectorbeleid naar facetbeleid van de werkgroep onder mijn voorzitterschap.
- Praktijkmensen worstelen met de blauwdrukken van beleid die hen worden meegegeven. Ze kijken vanuit de microkosmos waarin ze werken en zien vaak niet de verbinding met de makrokosmos van beleidsmakers. Ze ervaren aan den lijve dat begrippen als 'ontwikkelingslanden', 'Sub-Sahara Afrika', 'fragiele staten' een gemeenschappelijke identiteit suggereren die er niet is. Gemeenschappelijke noemers zijn op het niveau van een continent of een regio moeilijk te vinden. Zelfs op het niveau van landen zijn de verschillen groot. In Ethiopië is de afstand tussen de bevolking van de hoofdstad en de stammen die in het grensgebied met Kenia wonen levensgroot. Het verschil tussen Kinshasa en Oost-Congo is immens. En de fragiliteit van Colombia is van een geheel andere orde dan die van Sierra Leone. Juist het mandaat van de MDG's om het leven te verbeteren van gewone mensen, zou moeten leiden tot

een sterke focus op datgene wat werkt in de concrete geleefde werkelijkheid. Toch hebben juist de MDG's geleid tot een hele strakke regie, tot de ambitie om opschaling tot stand te brengen en grootschalige programma's te realiseren.

- Die zorg voor de concrete werkelijkheid en de diversiteit dreigt praktijkmensen te verleiden tot particularisme, waarbij de microkosmos de alfa en de omega van het werk is. Op eenzelfde manier dreigen beleidsmensen altijd hun heil te zoeken in macro-antwoorden en het toepassen van algemene doelstellingen. Het antwoord daarop ligt in de betere verbinding met onderzoek en wetenschap. In de driehoek praktijk – beleid – wetenschap is veel winst te boeken. (zie ook stelling 12 van de werkgroep van Peter Nijkamp). In zekere zin zijn wetenschap en onderzoek de correctiefactoren op het particularisme van de praktijkmensen enerzijds, en de veralgemenisering van de beleidsmensen anderzijds. De driehoek tussen beleid, praktijk en wetenschap is van essentieel belang om constante reflectie en dynamiek tot stand te brengen. In die driehoek moet veel beter en vooral opener uitgewisseld worden. Elk van de drie heeft zijn/haar eigen blinde vlekken en vooringenomenheden. De wederzijdse correcties brengen ons verder.
- Juist op het terrein van de in de MDG belangrijke *basic social services* is er nauwelijks nog sprake van particularisme van praktijkmensen. Vrijwel alle onderwijs en gezondheidszorg in ontwikkelingslanden is onderdeel van algemeen overheidsbeleid, waarbij onderwijscurricula en zorgstandaarden centraal zijn vastgelegd. Het wiel wordt niet telkens opnieuw uitgevonden.
- Vraag en aanbodsturing zijn nog steeds centrale begrippen in de discussie, maar moeten opnieuw op hun betekenis worden onderzocht. De vrije beschikbaarheid van kennis en ervaring maakt deze begrippen steeds minder relevant. *Ownership* is een veel belangrijker begrip omdat het de basis legt voor zeggenschap. In veel ontwikkelingslanden ontbreekt het aan *ownership* en betekent vraagsturing in de praktijk sturing door elites die vanuit hun belangen ontwikkeling proberen te sturen.
- Als we het hebben over de comparatieve voordelen van Nederland – landbouw, water, (internationaal) recht – is er geen twijfel dat daar in ontwikkelingslanden grote behoefte aan is. Als *ownership* echt inhoud zou krijgen zou concentratie op de eigen comparatieve voordelen van Nederland niet leiden tot *supply-driven* programma's die geen aansluiting hebben bij behoeften. Het feit dat *ownership* meestal (ook bij PRSP-processen) niet diep steekt, leidt ertoe dat bij de inzet van comparatieve voordelen niet vanzelfsprekend de armsten beter worden bediend.
- Praktijkmensen zijn zich goed bewust van hun beperkingen. De stelling dat OS als katalysator functioneert, is terecht en de essentie van katalysatoren is dat ze andere actoren en processen beter laten functioneren. Succesvolle OS kan niet zonder een goed functionerende overheid en een goed functionerende private sector.

- Als het er in essentie bij OS/IS om gaat naar de wereld te kijken door de lens van de armen, is er reden om kritisch te zijn over het functioneren van overheden en bedrijven. Ondanks al hun potenties en soms pretenties, is hun bijdrage aan armoedebestrijding onder de maat doordat andere prioriteiten en belangen overheersen. De katalysator rol richting overheden en bedrijfsleven bij het vervullen van hun rol in armoedebestrijding moet een centrale plaats innemen in de toekomst van OS/IS.
- De discussie over kanaalkeuze wordt terecht gevoerd. Vanuit het perspectief van de praktijk is de sterk toegenomen rol van multilaterale organisaties vooral reden tot zorg. Hoewel er vanuit harmonisatie en coördinatie veel te zeggen is voor een multilaterale aanpak en dus het opgeven van bilaterale arrangementen, is er in de praktijk vrijwel altijd sprake van suboptimale benutting van mogelijkheden omdat de compromissen tussen de verschillende participanten daar vrijwel per definitie toe leiden. De sterke bureaucratische processen en de stapeling van voorwaarden door alle participanten leidt daarnaast bij praktijkmensen tot weinig vreugde. Daarnaast manifesteren multilaterale donoren zich vaak in twee gedaanten, enerzijds als uitvoerders en anderzijds als coördinerende instanties.
- Ontwikkelingssamenwerking lijdt onder veel te hoge verwachtingen in relatie tot de invloed die ze in de praktijk kan uitoefenen. De kredietcrisis en de effecten daarvan op de armoede-cijfers laten nog eens zien hoe machteloos het OS-instrumentarium staat tegenover deze ingrijpende economische ontwikkelingen. Als over twee jaar de economische crisis uit beeld verdwijnt, is het aantal armen nog niet verminderd en wordt de effectiviteit van OS opnieuw gekritiseerd. Praktijkmensen constateren met enige regelmaat dat ze met hun concrete verhalen en resultaten niet doorkomen. Alleen de particuliere initiatieven lijken daar geen last van te hebben.
- De maatschappelijke discussie over OS maakt deel uit van een groter debat over globalisering en een kosmopolitisch cultuur. Een toenemend aantal Nederlanders voelt zich onveilig en ongemakkelijk bij globalisering. Die ontwikkeling werkt autonoom (d.w.z. los van feitelijke effecten) door op het OS/IS-debat.

Mei 2009

René Grotenhuis

